

Att förmedla en profession

Socionomstudenters röster om utbildningen

Elinor Bauer Barsby

Vt 2012

Handledare: Hilma Holm

ABSTRACT

Author: Elinor Bauer Barsby

Title: The way to a Profession - Voices of Students in Social Studies about their education
[translated title]

Supervisor: Hilma Holm

Assessor:

The purpose of this study was to examine how students of social science view their education in relation to their future profession. The study was based on qualitative individual interviews with students at School of social work at Lund University in Sweden. The aim was to contribute to an understanding of the students' thoughts, feelings and ideas concerning the way knowledge is transmitted to them in regards to the profession of being a social worker as well as of already active social workers, and how this forms the basis of the students' attitude toward social work today. Some specific themes were brought up and discussed in the interviews; empowerment, power, and status in social work. The results indicated that the students chose to become social workers in order to help people and that some felt that the picture of the profession that was transmitted during the education was of a poorly paid and low status profession. Despite this the students expressed a pride of the profession they have chosen as their vocation. Starting off from a constructivist perspective the study concludes with a discussion concerning how knowledge is transmitted and maintained in a specific educational setting.

Key words: Students, social work, profession, status, power, constructivism.

Nyckelord: Studenter, socialt arbete, profession, status, makt, konstruktivism

FÖRORD

Att skriva uppsats har på många sätt varit stimulerande, intressant och spännande, men också väldigt annorlunda i jämförelse till det sätt jag har lärt mig att studera under min tid i skola och på universitet. Ansvar och planering har varit ledord under mina uppsatsveckor och det har varit tryggt att kunna få hjälp och stöd av min handledare Hilma Holm i ett arbete som annars skulle ha varit relativt ensamt. Jag vill därför framföra ett tack till Hilma för de möten vi har haft, och de otaliga mail hon läst och svarat på. Ett stort tack är även riktat till de studenter som ställde upp på intervjuer, det är för mig ovärderligt att vi hjälper varandra i våra studier.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
1 INLEDNING	6
<i>1.1 SYFTE</i>	7
<i>1.2 FRÅGESTÄLLNINGAR</i>	7
<i>1.3 FÖRFÖRSTÅELSE</i>	7
2 BAKGRUND & TIDIGARE FORSKNING	8
<i>2.1 SOCIONOMUTBILDNINGEN</i>	8
<i>2.2 MÅNGA VERKSAMHETSOMRÅDEN – EN PROFESSION</i>	9
<i>2.3 BRUKARPERSPEKTIVET</i>	10
<i>2.5 MAKT I SOCIALT ARBETE</i>	12
3 METOD & URVAL	13
<i>3.1 METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN</i>	13
<i>3.2 URVAL – VAL AV INTERVJUPERSONER</i>	14
<i>3.3 METODENS FÖRTJÄNSTER OCH BRISTER</i>	14
<i>3.4 AVGRÄNSNING</i>	15
<i>3.5 METODENS TILLFÖRLITLIGHET</i>	16
<i>3.5 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT</i>	17
<i>3.6 BEARBETNING OCH ANALYS</i>	18
4 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	18
5 TEORI	19
<i>5.1 KONSTRUKTIVISM</i>	19
<i>5.2 KONSTRUKTIONEN AV BRUKARNAS PROBLEM</i>	20
<i>5.3 KONSTRUKTIONEN AV EN IDENTITET</i>	21
6 RESULTAT & ANALYS	22
<i>6.1 ATT HJÄLPA MÄNNISKOR</i>	22
<i>6.2 PROFESSIONEN, STOLTHET OCH STATUS</i>	24
<i>6.3 SPÄNNINGEN I PROFESSIONALISERINGSPROCESSEN</i>	27
<i>6.4 MAKT OCH MAKTMISSBRUK I UTBILDNINGEN</i>	30
<i>6.5 BRUKARPERSPEKTIVET I UTBILDNINGEN</i>	31
7 SAMMANFATTNING & SLUTDISKUSSION	34
REFERENSER	38
BILAGOR	40
BILAGA 1 - BREV TILL STUDENTER	40

BILAGA 2 – INTERVJUGUIDE

40

BILAGA 3 – INFORMATION TILL INTERVJUPERSONER

43

1 INLEDNING

Under ett seminarium på termin fem på Socialhögskolan i Lund berättade en av mina kurskamrater att en klient på hennes praktikplats hade frågat henne varför hon ville bli socionom, klienten hade ställt sig mycket frågande till hennes val av yrke och i samma ögonblick frågade sig min kurskamrat samma sak; varför ville hon bli socionom? Detta skapade en fundering över vad som gör att man väljer att läsa till socionom. Under utbildningens gång har jag fått intrycket av att många sökte in på utbildningen för att få en chans att jobba med människor, få hjälpa människor som är i utsatta situationer; vi skulle få göra skillnad. Tidvis på Socialhögskolan upplevs det som att genom ständig upplysning om maktmissbruk och klientförakt skapas det en rädsla över att vi studenter inte kommer att göra skillnad, en rädsla för att bli som så många av de yrkesverksamma vi får höra om. Ett likhetstecken mellan professionalisering och maktmissbruk har inpräntat sig. Under första året fick vi besök av en man som berättade om sin dotter som aldrig fick den hjälp hon behövde på grund av inkompetenta socialarbetare. Han var arg. Jag minns hur några av studenterna i klassen grät efteråt. Vad var poängen med detta? Att visa oss avskräckande exempel för att reducera risken att vi ska upprepa misstagen? Fungerar det? Hur påverkar det oss socionomstudenter? Några av mina klasskamrater har kommenterat hur vi oftare får höra historier om socialarbetare som missbrukar maktutövning eller gjort bristande utredningar än solskenshistorier om brukare som faktiskt blivit hjälpta. Är detta sant och vad kan i sådana fall vara anledningen? Och hur påverkar det oss som blivande socionomer? Under termin sex på Socialhögskolan i Lund fick jag och mina kurskamrater läsa en artikel som riktade stark kritik mot socionomutbildningen. Alf Ronnby, författare till artikeln, beskriver studenters åsikter: ”Kritiken går också ut på att utbildningen är abstrakt, teoretisk och för lite verklighetsanpassad. Den förmedlar heller inte någon positiv, uppmuntrande bild av det sociala arbetet och yrket. Studenterna har inget att känna sig stolta över som medlemmar av en värderad profession” (2008, s.42). Är detta verkligheten? I utbildningsplanen för Socionomprogrammet utformad av Lunds Universitetet kan man läsa ”Pedagogiken ska dessutom ge den blivande socionomen förståelse för hur de påverkar människors levnadsvillkor och vilka krav som ställs på socionomens professionella kompetens i mötet med utsatta grupper och individer” (Socialhögskolans utbildningsplan). Denvall, Heule och Kristiansen (2008, s.46) poängterar hur brukarperspektivet utgör en viktig del i socionomutbildningen; ”Vad som alltid åskådliggörs i våra kurser är hur det förekommer diskriminering mot brukare dagligdags inom olika sociala verksamheter, vilket ofta kommer som en överraskning för många av våra socionomstudenter”. Att höra om hur organisationer, som man själv kanske komma att arbeta inom en dag, använder sig av

diskriminering, hur kan det komma att influera blivande socionomers yrkesstolthet och syn på yrket? I förhållande till Ronnbys ord ovan frågar jag mig; hur förmedlas bilden av det sociala arbetet och yrket? Och är socionomstudenterna stolta över sin blivande profession? Jag är inte ute efter att kritisera utbildningen och relevansen av att åskådliggöra och diskutera brukarperspektivet för att göra allt för att minska den diskriminering som finns vill jag inte förminska. Med hjälp av socialkonstruktivismen eftersträvar jag att undersöka hur studenter ser på utbildningens sätt att förmedla kunskap och hur de förhåller sig till detta när de nu gör sin praktiktermin och samlar ytterligare erfarenheter.

1.1 Syfte

Genom kvalitativa intervjuer vill jag undersöka socionomstudenters upplevelser av hur utbildningen förmedlar brukarperspektivet, makt i socialt arbete och synen på socionomyrket. Jag ämnar att med hjälp av detta analysera hur studenternas bild av socionomyrket konstrueras under utbildningen.

1.2 Frågeställningar

- Vilken bild av socionomyrket har studenter vid Socialhögskolan?
- Hur upplever studenterna att Socialhögskolan förmedlar brukarperspektivet i utbildningen?
- Hur anser studenterna att makt och maktmissbruk i socialt arbete förmedlas under utbildningen?
- Hur tar sig den professionaliseringsprocess som pågår inom det sociala arbetet i uttryck i utbildningen?

1.3 Förförståelse

En viktig del i mitt arbete är att ständigt vara medveten om min egen roll i den studie jag gör. Jag kommer att gå in på det djupare i avsnittet om studiens tillförlitlighet och när jag diskuterar mitt val av metod men jag vill ändå nämna det tidigt i uppsatsen då det genomsyrar hela studien. Då jag själv är student vid Socialhögskolan vid Lunds Universitet har jag en förförståelse kring ämnet som kommer att påverka hur jag uppfattar, förstår och tolkar den information jag får ta del av. Inte bara vid intervjuerna utan även hur jag letar tidigare forskning och hur jag prioriterar och sorterar material. Jag själv har ju åsikter och idéer när det kommer till min studie och nu är det dags att lägga dessa åt sidan för att reducera risken att bli normativ i mina åsikter. Att det finns en spänning i att jag varit student anser jag vara ok, det är trots allt utbildningen som har varit med och påverkat den

förförståelse jag har med mig, och det är i utbildningen som spänningen ligger. Svårigheten är att inte placera min förförståelse i famnen på mina intervjupersoner då det kan påverka studiens tillförlitlighet på ett mycket negativt sätt. Att hitta ett sätt att förmedla det jag vill ha svar på utan att leda frågorna eller på något sätt förringa eller förstärka de svar jag mottar blir en utmaning.

2 BAKGRUND & TIDIGARE FORSKNING

Följande stycken diskuteras i ett försök att ge kunskap och förståelse för begrepp och idéer nödvändiga för att på ett lättare sätt kunna följa meningen med uppsatsens disponering och analys. Vid sökning av tidigare forskning önskade jag få fram relevant material beträffande socionomutbildningen, professionalisering, makt i socialt arbete och brukarperspektivet. Motivet till dessa avsnitt är för att ge förståelse till dessa olika områden, även om jag i min studie främst är intresserad av hur de förmedlas.

2.1 Socionomutbildningen

Socialt arbete som yrkesutövning kan sägas ha sin bakgrund och uppkomst under 1800-talets välgörenhetsrörelser, både i USA och i Europa (Liljegren, 2008; Morén, 2010). Begreppet socialt arbete har använts i Sverige sedan andra hälften av 1800-talet och innebar att man engagerade sig i den sociala frågan (Moren, 2010). Den första organiserade utbildningen för socialarbetare startades i USA redan före sekelskiftet 1900. I Sverige bildades Centralförbundet för socialt arbete i början av 1900-talet vilka kom att skapa den första socionomutbildningen i Stockholm år 1921. Därefter etablerades liknande socialinstitut runt om i landet vilka sedan blev socialhögskolor och integrerades i universiteten (Moren, 2010). Relationen till staten är något som skiljer sig mellan socionomyrket och de amerikanska yrkesgrupperna som stod i fokus när forskningen av professioner utvecklades. Socionomer i Sverige har vuxit fram i en nära relation till staten där de fungerat som utförare av den svenska välfärdsmodellen vilket gör att yrkesutövningen starkt påverkas av rådande politiska beslut (Liljegren, 2008). Socionom blir man i Sverige i dagsläget efter sju terminers studier (ibid) vilket motsvarar 210 högskolepoäng. Utbildningen kan beskrivas som en professionsutbildning på vetenskaplig grund där huvudämnet är socialt arbete. Utbildningen avser bereda studenten för en yrkesverksamhet inom olika arbetsfält på välfärdsområdet. Det kan till exempel gälla socialtjänst, kriminalvård, sjukvård, skola och olika typer av behandlingsinstitutioner (Moren, 2010). En viktig arbetsuppgift blir därför att möta och bistå individer i utsatta situationer vilket ställer höga krav på vetanden om människan och samhället. Utbildningen ska utformas i enlighet med de krav som den dynamiska arbetsmarknaden ställer och därför förbereda studenten för denna kvalificerade uppgift (Nämnden för socionomutbildning, 1976).

2.2 Många verksamhetsområden – en profession

Läkare utgör en profession, advokater en annan, ingenjörer en tredje, lärare en fjärde. Individerna inom en viss profession bildar en naturlig enhet på grund av att de har ett flertal varaktiga gemensamma nämnare. De har en i stort sett gemensam utbildning och bedriver i stort sett samma verksamhet, t ex att bota sjuka. Vidare är de oftast medlemmar i gemensamma förbund, vilket ger upphov till lojalitet, kollegialitet och gemensamma intressen. Detta är en viktig parameter för att förklara professionellas ideologi och politiska beteende. Å andra sidan är det också så att individerna inom en viss profession arbetar i olika sammanhang och är underställda olika materiella villkor” (Brante, 1989, s. 42-43).

Selander (1989) menar att själv ordet ”professionell” i vardagspråk för tankarna kring att man tar ansvar, utför sitt arbete på ett bra sätt, att man har yrkesstolthet och följer gällande yrkesregler. För att skapa en åtskillnad mellan yrke och professioner redovisar Selander (1989) olika sätt att definiera profession som begrepp. Tillexempel kan ”en profession kännetecknas av att den har en systematisk teori, auktoritet, samhällelig sanktion, etiska regler och en egen kultur” (Selander, 1989, s. 14). Medan en annan begreppsförklaring grundar sig i kriterier om att en profession ska kännetecknas av känslomässig neutralitet, att alla klienter behandlas lika, att arbetet utförs till kollektivets bästa, att endast den speciella sakfrågan beaktas och förvärvat kompetens (ibid). Selander (1989) uttrycker en risk med att kriterierna skiljer sig åt då man kan välja de kriterier som passar in på den yrkesgrupp man önskar se som professionell. För att förenkla diskussionen om profession och professionalisering använder sig Johnsson och Lindgren (1999) av fem kännetecken. Dessa är: systematisk teori vilket sker genom att professionen har egen forskningsverksamhet; professionell auktoritet vilken förvärvas av en lång utbildning som ger en kunskap och vetenskaplig syn - en auktoritet som inte kan ifrågasättas av grupper utanför auktoriteten; samhällelig sanktion vilket är ett resultat från den professionella auktoriteten och skapar särskilda privilegier vilket gör det möjligt att utestänga andra grupper; etiska regler som reglerar förhållandet till både kollegor och de människor man möter i sitt arbete; egen kultur vilket innefattar värderingar och normer inom professionen (Johnsson & Lindgren, 1999). ”Begreppet professionalisering används alltså främst för att beskriva hur en yrkesgrupp förvärvat professionellt status, dvs. förvärvat vissa professionskarakteristika” (ibid, s. 18). Som jag visat på ovan kan socionomer vara verksamma inom många olika organisatoriska arenor i samhället. Socionomer kan därför bära många olika yrkestitlar, där kurator, behandlingsassistent, socialsekreterare och familjerättssekreterare utgör några av de vanligaste (ibid). Morén (2010) understryker dock att utbildningen bara leder fram till en professionstitel: socionom. Johnsson och Lindgren (1999) är av uppfattningen att många verksamma inom socialt arbete har en önskan att få diskutera sin egen yrkesroll, där

komplexiteten i rollen skapar en svår och otydlig, nästintill diffus, yrkesroll. Enligt dem kan detta vara en konsekvens av yrkesfältets professionalisering, där diskussionerna om yrkesrollen har kommit att handla om vad ett professionellt socialt arbete är och hur detta kan vinna högre status. Liljegren (2008) beskriver hur den tidiga professionsforskningen var intresserad av två frågor; hur professioner skulle definieras och vilken funktion de fyllde i samhället. Begreppet profession var mycket starkt laddat och fram till mitten av 1900-talet var synen på professioner positiv vilket medförde att yrkesgrupper gärna ville kunna räkna sig som en profession. På 1960-talet förändrades synen, den tidigare positiva synen lämnades och istället såg man på yrkesgrupper som kollektiva egoistiska grupper av människor (ibid). En profession ger integritet och självständighet, menar Morén (2010) men den innefattar också ett stort ansvar inför klienter vilket kräver utarbetade etiska regler.

En vanlig spänning som finns mellan det behandlade sociala arbetet och det ämbetsmannamässiga är mellan å ena sidan att hjälpa klienterna till att utvecklas för att bättre kunna ta tillvara sina resurser och å andra sidan följa lagar och regler med den maktutövning och kontroll som följer med dessa arbetsuppgifter (Liljegren, 2008, s.16).

Denna spänning beskrivs även av Morén (2010) utifrån ett annat perspektiv när han menar att socialarbetarna inte på något självklart sätt ska låta sig inordnas i och låta sig styras av de regelsystem där de är verksamma utan att hela tiden ifrågasätta och kritiskt undersöka dessa regelsystem. Vidare poängterar han hur det yttersta uppdraget bör vara att företräda och bistå utsatta människor som en del av det samhälleliga moraliska uppdraget till professionen (Morén, 2010). Johnsson och Lindgren (1999) lyfter också fram detta när de reflekterar över hur ett yrkes professionalisering är till för- eller nackdel. De beskriver, i samband med socialkårens professionaliseringssträvanden, hur vissa menar att det kan gynna klienten, som kan få bättre och säkrare stöd och hjälp. Medan andra menar att det kan leda till ökat avstånd till klienten och att man kan gömma sig bakom sin profession och på så sätt bli immuna mot kritik (Johnsson & Lindgren, 1999). I samband med detta vill jag återknyta till socionomutbildningen och igen citera Denvall, Heule och Kristiansen: ”Vi hävdar att professionens strävan efter legitimitet, erkännande och makt har kommit att stå i vägen för brukarnas intressen och att detta är ett problem som måste få ett tydligt utrymme i socionomutbildningen” (2008, s. 46).

2.3 Brukarperspektivet

Innan jag går in djupare på brukarperspektivet vill jag beskriva ordet i sig, definitionen av en brukare. Inom socialt arbete finns det flera benämningar på den person som söker hjälp. Detta grundar sig ofta på var och varför man söker hjälp, till exempel används ofta

benämningen klient inom socialtjänsten, medan patient är mer förekommande inom sjukvården (Jacobsson, Thelander & Wästerfors, 2010). Jacobsson, Thelander och Wästerfors (2010) diskuterar hur benämningen man väljer ofta är ett resultat från samtiden och viljan att på ett korrekt sätt signalera det som beskrivs. Namnet på de människor som vänder sig till samhällelig organiserad hjälpverksamhet, som Jacobsson et al. (2010) beskriver det, är inget undantag: ”begrepp och benämningar måste uppdateras för att avspegla det omgivande samhällets utveckling och samtida syn på dess invånare” (Jacobsson et al. 2010, s. 61). Begreppet brukare är därför den gällande termen och särskilt framhålls brukarmedverkan i socialt arbete vilket är en del i viljan att skapa en statusförändring i relationen mellan socialarbetare och brukaren (Jacobsson et al., 2010). Jag kommer främst att diskutera brukarperspektiv i socialt arbete vilket kommer att definieras av mina intervjupersoner längre fram. Vad som också kommer att uppkomma är brukarmedverkan och brukarinflytande vilket är att brukare är närvarande, medverkar och framför sin åsikt, till exempel i utbildningen, men jag ser detta som vägen till att förmedla det tidigare nämnda brukarperspektivet. Denvall, Heule och Kristiansen (2007) skriver i sitt kapitel om brukaren och socialarbetarutbildningen om hur det enligt undersökningar finns konflikter mellan brukares behov och hur de sociala verksamheterna är organiserade. Detta kan bero på att den professionalisering som har lett till en byråkratisering inom socialt arbete leder till ett ökat avstånd mellan brukaren och den professionella socialarbetaren. Dessutom kan brukarens livserfarenheter och förhistoria skilja sig avsevärt från socialarbetarens egna liv och vardag (Denvall et al., 2007). Vidare beskriver de hur brukarinflytande och brukarmedverkan har funnits sedan 1800-talet men att det inte kommit att influera politik och förvaltning förrän de senaste årtiondena. Det finns numera ett stort ökande intresse för att använda människor med egna erfarenheter av utsatthet för att öka kunskap och förståelse (ibid). Med dessa ord beskriver Denvall et al. (2007) sin syn på brukarmedverkan i socionomutbildningen.

Vi menar att dessa frågor inte har uppmärksammats tillräckligt ingående i socionomutbildningen och i själva verket återspeglas brukarexkludering även i socionomutbildningen (Denvall et al. 2007, s. 289)

När vi hävdar att det råder brist på brukarmedverkan i socionomutbildningen, så menar vi inte att utbildningen inte berör frågor om brukare. Det förekommer givetvis ofta i undervisningen, men vanligtvis i bemärkelsen av människor med problem som ska behandlas med olika metoder. Vad som saknas är ett brukarperspektiv lyfter fram brukarna som aktörer i sociala förändringsprocesser och som ser deras kunskaper om sina livsvillkor som en viktig kunskapskälla (Denvall et al. 2007, s. 291).

Det ska dock poängteras att det sedan hösten 2005 vid Lunds Universitet förekommer en valbar kurs under sista terminen vid namn "Social mobilisering och förändringsarbete". Kursen rekryterar inte bara studenter från sista terminen på utbildningen utan även individer från olika brukarorganisationer för att skapa en mångfald av grupper som riskerar att bli marginaliserade i det svenska samhället (Denvall et al. 2007). Då detta är en kurs på termin sju kommer jag inte att diskutera denna ytterligare då mina intervjupersoner befinner sig på termin fem. Jag syftar därför till att undersöka och reflektera över hur studenterna uppfattar att brukarperspektivet förmedlats genomgående under utbildningen fram till praktiken.

2.5 Makt i socialt arbete

Skau (2007) diskuterar den komplexitet som uppstår när människor ska få hjälp av en person som också representerar en maktapparat, och försvårar det ytterligare genom att uttrycka svårigheten med att hjälpa någon utan att besitta makt. Skaus bok *Mellan makt och hjälp* (2007) ingick i den kurslitteratur socionomstudenter tog del av under första året. Till boken diskuterades en artikel vid namn "Inkompetenta socialarbetare ödelägger liv" (Althin & Strand, 2008) som menade på att många svårigheter inom socialtjänsten ligger på individnivå men problemet ligger i en tendens att skylla på systemfel och anonyma kollektiv. Artikeln tog också upp hur många klienter möts med arrogans och en ovilja att hjälpa från socialtjänsten och författarna menade att man borde byta arbete om man inte längre kan hjälpa människor på det sätt de förtjänar vilket gjorde att viss fokus lades på de socialarbetare som utnyttjar sin position som hjälpare. Mötet mellan klient och hjälpapparat, menar Skau (2007) är en process som innehåller alla dessa konflikter: "konflikten mellan frihet och tvång, mellan makt och maktlöshet, mellan hjälp och skada, mellan jämlikhet och ojämlikhet, mellan system och individ" (ibid, s. 16). Beckman (1989) beskriver hur professioner grundar sig på sanktionerad expertis - legitimerad eller godkända för att använda andra ord – och som är en form av auktoritet som ingår i begreppet makt. Det gamla talesättet "kunskap är makt" kan användas för att i förhållandet mellan klient och hjälpare förstå hur makt kan vara ojämt fördelat till brukarens nackdel (Skau, 2007). Som definition av makt brukar man använda sig av att någon blir underordnad den andra och som utövare av professionell auktoritet har man ofta makten att kunna gynna eller missunna andras intressen (Beckman, 1989). I detta fall blir dessa "andra" brukare som får acceptera den professionella auktoriteten som ses ha färdigheterna att kunna lösa brukarnas problem. Brukarna presenterar sina problem för de professionella och här menar Torstendahl (1989) att det finns en spänning om i vilken utsträckning kunskapssystemet verkligen tjänar det problemlösande syfte det är menat att göra, det som ger de professionella den makt och

status som de tillförskrivits. Risker med missbruk av makt och den maktaspekt som gör sig gällande i socialt arbete förmedlas i socionomutbildningen vid Lunds Universitet och min vilja är att diskutera och undersöka vidare hur detta går till.

3 METOD & URVAL

3.1 Metodologiska överväganden

Ahrne och Svensson (2011) beskriver hur kvantitativa och kvalitativa metoder är bra till olika saker, skillnaderna är främst av praktisk natur. Vidare skildrar de valet av metod som ett försök att finna en väg som för oss till kunskap, från en obesvarad fråga till ett svar (ibid). För att utforma vad Ahrne och Svensson (ibid) benämner som forskningsdesign började jag med att skapa svar på den första fråga de listar i ledet i skapandet av en egen design. Vilken metod är mest lämplig och adekvat för att generera just det empiriska material som behövs för min studie? Relativt tidigt bestämde jag mig för att använda mig av kvalitativ metod och genomföra en kvalitativ analys. Detta då jag sökte studenters uppfattningar, tankar, känslor och åsikter kring mina frågeställningar. Jag motsätter mig inte att detta skulle gå att finna svar på även utifrån kvantitativa metoder via till exempel enkäter. Jag hade kunnat fråga många fler studenter i det fallet, och tagit reda på många av deras tankar och förhållningssätt i relation till utbildningen, men jag hade inte fått chansen att be dem förklara eller uppfatta deras reaktioner på frågor eller hört deras reflektioner och funderingar. För att samla in mitt empiriska material valde jag därför till en början att arbeta med fokusgrupper. Metoden innebär att man sammankallar en grupp människor som i grupp diskuterar en viss frågeställning eller ett tema (Bryman, 2011; Dahlin-Ivanoff, 2011). Jag fann metoden lämplig för min studie då kunskap som fokusgruppsmetoden framställer är baserad på kollektiva, gemensamma erfarenheter och koncentrerar variationen i den kollektiva förståelsen som skapas i gruppdiskussionerna (Dahlin-Svensson, 2011). Efter att ha insett att fokusgruppsdiskussioner skulle bli för svåra att genomföra då jag inte kunde få ihop tillräckligt med folk valde jag därför att göra kvalitativa intervjuer med enskilda individer vilket ger ett individuellt perspektiv snarare än det kollektiva som efterfrågas i fokusgruppsvarianten (ibid). Den kvalitativa intervjuformen räknas som den mest använda metoden i kvalitativ forskning vilket Bryman (2011) beskriver kan vara ett resultat av dess flexibilitet. Flexibilitet är ett ledord även i jämförandet med den strukturerade intervjun som ofta används i kvantitativa studier för att maximera reliabilitet och validitet då man kan mäta relevanta begrepp (ibid). I mitt fall, där jag ville åt intervjupersonernas egna hållningar och uppfattningar är den semistrukturerade kvalitativa intervjuformen mer passande där man är

fri att ställa följdfrågor och låta intervjupersonen röra sig i olika riktningar utan att äventyra det standardiserade elementet, som Bryman (2011) beskriver det.

3.2 Urval – val av intervjupersoner

Den andra frågan jag behövde ta ställning till i min forskningsdesign var vilket urval av empiriska objekt jag skulle göra (Ahrne & Svensson, 2011). Världen jag vill åt är den utbildningsvärld som socionomer lever i och jag önskade därför göra min undersökning med socionomstudenter vid Lunds Universitet. Vid val av studenter hade jag bara räknat med att det skulle finnas både en tid- och resursaspekt att ta hänsyn till, vad jag sedan fick erfara var att det var svårt att få ihop folk som ville delta. Mitt mål kvar att få ihop minst fyra enskilda kvalitativa intervjuer. Enligt Ahrne och Eriksson-Zetterquist (2011) krävs det mellan sex och åtta intervjupersoner från en specifik grupp för att öka säkerheten för att åsikter och uppfattningar är relativt oberoende av de enskilda personernas personella åsikter. Dock var det inte fler än fyra studenter som ville delta i studien och detta är givetvis något jag får ta hänsyn till i frågan om studiens tillförlitlighet. Jag ville enbart intervjua studenter från termin fem då de har varit studenter vid Socialhögskolan lika länge och för tillfället gör sin praktiktermin vilket blev intressant då de har mer att jämföra med när de är ute på fältet. Bortsett från det fakta att de alla är socionomstudenter på samma termin efterfrågade jag inget annat kunskapsinnehav och ämnade inte göra några ytterligare jämförelser mellan till exempel kön eller ålder. Hade jag velat titta på sådana faktorer och gjort en jämförande studie hade inte fyra intervjupersoner varit tillräckligt (ibid, 2011). För framtida studier vill jag dock tillägga att hade tids- och resursmöjligheterna varit annorlunda hade det varit intressant att till exempel undersöka om det fanns någon systematisk variation i hur studenter från olika terminer diskuterade en viss frågeställning. En annan faktor som påverkade mitt urval var min egen roll som student vid samma utbildning. Detta gjorde att termin fem blev passande då jag inte är bekant eller kände några av studenterna från de klasserna. Trots det var det mycket viktigt att jag behöll en medvetenhet angående min roll i förhållande till intervjupersonerna vilket jag kommer att diskutera vidare längre fram i uppsatsen.

3.3 Metodens förtjänster och brister

”Intervjuer är på många sätt ett oslagbart verktyg. På kort tid kan man få höra flera personers reflektioner kring ett samhällsfenomen ur deras synvinkel” (Ahrne och Eriksson-Zetterquist (2011). Trots förtjänster och potential tror jag att man kan hitta begränsningar inom de flesta metoder. För mig, som bytte metod, blir detta extra tydligt. Jag hade bestämt mig för en metod som jag då ansåg var den absolut bäst lämpade för min studie, för att sedan byta och

anpassa både metod och studie till varandra för att sedan anse den kvalitativa intervjumetoden som adekvat för det jag ville undersöka. Att det sedan finns begränsningar behöver inte vara analogt med att det är ett sämre val av metod enligt mig. Däremot är det viktigt att hela tiden vara medveten om de begränsningar som finns för att kunna reducera fallgropar i studien på förhand. Den första svårigheten jag reflekterande över var mig själv, det vill säga den egna forskarrollen vilket Ahrne och Svensson (2011) diskuterar som en primär skillnad i jämförelse med den kvantitativa studien. När man använder kvalitativa metoder kommer man ofta nära de miljöer och människor som man studerar vilket beror på att vi, till skillnad från naturvetenskapen, är beroende av människor för att få reda på saker och blir en del av det vi forskar om (ibid). Som forskare och intervjuare är det viktigt att utforma en avslappnad och icke-dömande miljö och jag tog hjälp av de regler som Ahrne och Eriksson-Zetterquist (2011) redogör för vilka trycker på intervjuarens roll som respekterande och icke-auktoritär. Att jag själv hade kunskap inom ämnet kunde få olika konsekvenser, dels att studenterna såg mig som någon slags expert inom ämnet och att mina egna åsikter skulle läcka ut. Dels att det skulle ge djupare svar då studenterna tog för givet att jag förstod vad de pratade om utan att de behövde förklara allt. För mig var studenterna experter då alla som läser socionomutbildningen bär på åsikter som för min studie är mycket värdefulla. Med andra ord är de experter över sina egna erfarenheter och tankar. Man kan tänka sig att detta skulle vara svårare om jag till exempel hade varit lärare eller rektor vid Lunds Universitet då det hade varit möjligt att intervjupersonerna inte känt sig lika bekväma och inte vågat vara lika ärliga. Då kan man tänka sig att det hade passat bättre med en metod där forskaren inte är så närvarande, till exempel enkäter där deltagarna hade kunnat vara anonyma. Den största begränsning med den kvalitativa intervjuformen som metod är dess begränsade bild av det jag undersökt (Ahrne och Eriksson-Zetterquist, 2011). Detta är något jag har fått ta hänsyn till och får behandla både i analys och i avsnittet om metodens tillförlitlighet. Det hade annars varit önskvärt att komplettera med fler metoder eller fler intervjuer för att öka studiens tillförlitlighet.

3.4 Avgränsning

I denna studie är det studentens åsikter som kommer till tals, och det är med utgångspunkt i dessa som jag kommer att reflektera och diskutera mitt ämne. Med mig har jag en förståelse för hur studien hade kunnat innehålla intervjuer med verksamma socionomer, lärare, analys av böcker och texter socionomstudenter får ta del av, samt uttalanden från fler studenter. Då hade jag fått ta del av andra relevanta personers perspektiv och kunnat skapa en mer täckande bild av socionomutbildningen.

3.5 Metodens tillförlitlighet

Jag började med att ställa mig frågan hur jag genom fyra intervjuade personers svar skulle kunna generalisera till en större population än den jag studerat. Nästa fråga blev till vilken population jag avser kunna generalisera till. Med hjälp av min studie kan jag belysa uppfattningar och tankar som socionomstudenter vid Lunds Universitet besitter. Jag kommer sedan med hjälp av teorier och min analys beskriva hur mina resultat kan tänka sig påverka studenter men att säga att det gäller för alla Socionomstudenter kommer jag inte att göra anspråk på. Ett sätt att öka trovärdigheten i min studie är att klargöra hur mitt urval gick till då jag måste påvisa att resultaten inte bara berodde på att jag råkade intervjua vissa personer och inte andra (Ahrne och Eriksson-Zetterquist, 2011). Det är av stor relevans att de har en gemensam faktor, så kallad homogenitet i gruppen (ibid), vilket i min studie var deras utbildning. Det finns en begränsning i min strävan efter heterogenitet i mitt urval då det utan resurser var svårt att belöna mina deltagare för den tid de avsatte och jag befann mig därför i en situation där jag inte kunde vara selektiv i mitt val av intervjupersoner. För att inte få intervjupersoner som hade speciella intressen av temat eller som var speciellt engagerade i frågan fick jag fundera över hur mycket jag ville avslöja av studien innan vi möttes för diskussionen. Jag beskrev därför enbart studien som en uppsats om brukarperspektivet och hur detta förmedlas i utbildningen. Mitt urval kan kallas för ett målinriktat urval vilket beskrivs som en samlingsteknik som är strategiskt och försöker skapa överensstämmelse mellan forskningsfrågor och urval (Bryman, 2011). Jag som forskare gjorde alltså mitt urval i relation till mina forskningsfrågor och problemformuleringen – jag valde socionomstudenter för att min frågeställning rör socionomutbildningen. För att skapa en studie och resultat med kvalitet blir frågor om studiens reliabilitet och validitet av betydande. ”Validitet går ut på en bedömning av om de slutsatser som genererats från en undersökning hänger ihop eller ej” (Bryman, 2011, s. 50). Med andra ord handlar det om man mäter det man önskar mäta (Jönson, 2010). Mina intervjufrågor blir här av största betydelse, samt hur jag analyserar svaren i förhållande till teorier jag använder. Extern validitet kan ses som ett mått på hur resultaten kan generaliseras till andra sociala miljöer (Bryman, 2011) och då jag har ett begränsat urval är jag medveten om att jag ej kan generalisera till alla socionomstudenter. Intern validitet beskrivs som överensstämmandet mellan empirin och de teoretiska utgångspunkterna man väljer (ibid). En annan fråga i mitt försök att göra studien så trovärdig som möjligt är den grad av reliabilitet som finns i studien. Reliabilitet är ett begrepp av den tillförlitlighet som finns i studien och rör frågan om resultaten från studien påverkas av slumpmässiga eller provisoriska villkor eller om resultaten skulle bli desamma om studien skulle bedrivas igen (ibid). Jönson (2011) beskriver det som att det handlar om precision i mätverktygen. Det blir förståeligt att detta är

svårare i kvalitativa studier där en social miljö aldrig kan ”frysas” som Bryman (2011) beskriver det. Ett intressant begrepp, så kallade ”stillbilder”, som Sandström (2010) benämner såsom olika bidrag som exemplifierar olika perspektiv utan att för den sakens skull kunna täcka in alla. Att se mina intervjuer som stillbilder av studenternas verklighet tycker jag inte är helt opassande. Det ger ett uttryck för att för just de här människorna, i det ögonblick och i den situation de befann sig precis vid intervjutillfället, så var det så, men precis som en stillbild så kan den vara förändrad vid nästa tillfälle då en eller flera faktorer kan ha ändrats. Jag vill även igen problematisera min egen roll när jag som forskare också har erfarenhet som student och jag måste hela tiden reflektera över min relation till fältet, det vill säga de andra studenterna (Aspers, 2011). Det första var att bli medveten om detta, att inse svårigheten med att vara objektiv i den här frågan.

3.5 Tillvägagångssätt

Jag började med att publicera ett brev på Luvits kurshemsida (se Bilaga 1) där jag efterfrågade cirka 15 studenters medverkan för fokusgruppsdiskussioner. När jag efter en vecka bara hade fått två svar mailades samma brev ut till alla studenter på termin fem. Då fick jag ytterligare två svar och efter ett samtal med min handledare bestämde jag mig för att omarbete min metod till individuella kvalitativa intervjuer på grund av svårigheten med att få ihop folk. Jag formulerade en intervjuguide (se Bilaga 2) och bokade de studenter jag hade kontakt med för intervju. Vid utformandet av intervjuguiden hämtade jag inspiration från Bryman (2011) som förmedlade kunskap om att inte skapa ledande frågor vilket skulle skapa en mindre tillförlitlig studie, att vara noga med att förmedla frågorna på ett lättförståeligt sätt som passade mina intervjupersoner samt skapa en bra följd på frågorna så att det skulle bli en naturlig ordning i intervjun. Jag valde att använda socialhögskolans egna lokaler för att skapa en förhållandevis naturlig miljö som ändå förde tankarna till utbildningen och en plats där samtliga studenter hade varit förut. Intervjuguiden omarbetades efter att jag testat frågorna vilket visade att vissa var svåra att tolka och förstå. Intervjuerna tog cirka fyrtio minuter och det kändes aldrig som att intervjupersonerna var stressade eller att jag på något sätt fick skynda på dem vilket var bra. Under tidens gång blev jag bmer bekväm som intervjuare vilket visade sig hade sina för- och nackdelar. Fördelarna var hur jag blev bättre på att ställa passande följdfrågor som fick intervjupersonerna att utveckla sina svar. En nackdel var hur jag började förklara de frågor som jag visste att tidigare intervjupersoner hade haft svårt att förstå, innan jag visste om de nya intervjupersonerna skulle ha svårt att tolka dem, vilket medförde att jag inte lät dem fritt tolka frågan på samma sätt som tidigare. Intervjuerna spelades in med en diktafon,

ljudfilerna lades sedan in i datorn och transkriberades. Jag valde att benämna varje person jag intervjuade med fiktiva namn för att skapa ett bättre flöde i texten.

3.6 Bearbetning och analys

En svårighet när det kommer till att bearbeta kvalitativt material är att man lätt samlar in stora datamängder (Rennstam & Wästerfors, 2011). I kvalitativ forskning finns det inte heller färdiga analysmodeller utan jag var själv tvungen att finna de verktyg som passar min undersökning (Ahrne & Svensson, 2011). Jag kodade mitt material för att lättare få struktur i materialet och synliggöra mönster och samband (Jönson, 2010). Meningar som jag inte hade lagt märke till under intervjuerna fick plötsligt andra betydelser under sammanställning och kodning, medan annat blev mindre relevant och viktigt i just denna studie. De teman jag kodade efter var brukarperspektivet, makt, fördomar, professionalitet, status och stolthet. Sedan gjorde jag också en speciell kodning för att få någon sorts överblick över tid, det vill säga vilka tankar och upplevelser som härstammade från utbildningen, vilka som intervjupersonen uttryckte besitta innan utbildningen samt vad som var inhämtat från praktiken.

4 ETISKA ÖVERVÄGANDEN

I användandet av kvalitativa intervjuer har jag haft kontakt med flera individer och det blir viktigt att ta hänsyn till olika etiska frågor. Bryman (2011) beskriver de etiska principerna vilka samtliga har varit relevanta för mig i min studie. Först och främst var det viktigt att jag informerade mina intervjupersoner om syftet med undersökningen, samt vilka moment som skulle ingå (ibid). Då det första mail som gick ut till möjliga frivilliga studenter innehöll information om att de skulle vara med i fokusgrupper var jag noga med att igen maila dem och fråga om de kunde tänka sig att delta i enskilda intervjuer. I informationskravet ingår det även att berätta för samtliga deltagare att det är frivilligt att ingå i studien och att det inte är något tvång att fortsätta om man önskar att avbryta sitt deltagande (ibid). Samtyckekravet grundar sig i deltagarnas rätt att själv bestämma över sin medverkan i undersökningen (ibid) vilket jag poängterade både i skrift och vid själva mötet. Den information jag får om gruppmedlemmarna måste förvaras så att inga obehöriga kommer över den, och ska behandlas med största konfidentialitet (ibid). Deltagande är anonyma i uppsatsen och benämns med olika fiktiva namn som jag beskrivit ovan. Att jag bara kommer att använda den information jag fått av mina deltagare till forskningens ändamål (Vetenskapsrådet) har jag även skrivit ner i det informationsbrev som jag delade ut till intervjupersonerna under intervjutillfället (se Bilaga 3). Samtliga av dessa delar har jag varit noga med att informera om då det kan komma att påverka deltagarnas ställning till intervjuerna och för att de ska

känna sig trygga att dela med sig av deras tankar och åsikter med tanke på att det har funnits åsikter till utbildningen som kan ha varit känsliga då mina intervjupersoner fortfarande är studenter vid denna Socialhögskolan.

5 TEORI

En konsekvens av att en teori är abstrakt är att den alltid är en förenkling och renodling av världen – precis som att en karta inte kan vara lika stor som den värld den försöker avbilda” (Svensson, 2011). Vid val av teori tar jag hjälp av Jönson (2010) och försöker se på vad jag egentligen ska undersöka. Jag vill undersöka studenternas uppfattningar – hur de konstruerar sin bild av socionomyrket som profession och spänningar där inom med grund i socionomutbildningens sätt att förmedla kunskap och information. Enligt Andersson (2002) måste man vara uppmärksamma på epistemologiska aspekter för att kunna ackumulera kunskap och utveckla förståelse för ett visst område, det vill säga på analys av kunskapens ursprung, natur och begränsningar. Epistemologi berör teorier som hjälper oss att klargöra våra studier utifrån tidigare kunskap, samt metoder vilket alltså är sättet vi går tillväga för att hämta den nya informationen (Andersson, 2002). Genom teorin kan vi studera och tolka den nya information vi får ta del av, med andra ord hjälper teorin oss att förstå den nya empirin (ibid).

5.1 Konstruktivism

Jag har valt konstruktivism då man med hjälp av denna teori kan analysera hur verkligheten konstrueras genom sociala processer. Jag vill därför, med hjälp av den konstruktivistiska teorin, diskutera makt och kunskap i socialt arbete samt professionaliseringsprocessen utifrån studenternas upplevelser av utbildningen. ”Verklighet” definieras här som ”...en egenskap tillhörande fenomen som vi erkänner existerar oberoende av vår egen vilja” (Berger & Luckmann, 2003, s. 10) och ”kunskap” som ”...vissheten om att fenomenen är verkliga och att de äger specifika kännetecken” (Berger & Luckmann, 2003, s. 10). Den konstruktivistiska världsbildens grundsyn är att vi lever i en konstruerad värld där vi alla skapar våra egna verkligheter. Detta skapar en förståelse för att vi kan leva i många olika verkligheter då det inte bara finns en sanning i hur verkligheten ser ut (Peavy, 2000). När man tittar på den enskilda individen utifrån det konstruktivistiska perspektivet ser man på människan som att denne skapar sig själv i relation till andra och att människan och hennes omgivning är interaktiva och påverkar varandra (ibid). Ett konstruktivistiskt synsätt på kunskap och den verklighet vi lever i används också för att diskutera sociala problem (Sahlin, 2002). Sahlin (2002) beskriver hur man kan använda det i de små sammanhangen, till exempel i samtal mellan brukare och hjälpare, men även på makronivå vid samhällsutveckling och politik då man till exempel kan diskutera hur samhällsproblem växer

fram och definieras. Konstruktion i denna studie kommer att användas i linje med Sahlins definition:

I dagligt tal och politisk retorik används ibland *konstruktion* i bemärkelse ”lögn”, som om en föreställning är sann eller ”bara” en konstruktion. Men i linje med vedertaget bruk inom samhällsvetenskapen låter jag begreppet här stå för alla föreställningar om verkligheten, oavsett om de anses ”sanna” eller inte, och hur de är uppbyggda (konstruerade)” (Sahlin, 2002, s. 111).

Med dessa ord kan man lättare förstå hur konstruktivister faktiskt kan intressera sig för det som inte ens existerar, om det i någons verklighet växer fram föreställningar och uppmärksamhet som en konstruktionsprocess. Sahlin (2002) ger exempel på häxprocessen - där häxor definierades och hanterades som ett problem därför att folk var rädda, även om de ej fanns – vilket anses visa på hur konstruktioner av problem kan skapa fenomen och konsekvenser som därefter ger upphov till ett problem, det vill säga rädslan för häxor (ibid). Vidare beskriver Sahlin (2002) att frågan om vad som konstrueras har olika svar. Människor, sociala fenomen och handlingar förändras i interaktionen med andra, fysiska ting påverkas inte alls av konstruktioner, medan kunskap och idéer inte finns alls innan de konstrueras (ibid). ”Konstruktivister hävdar att all kunskap är socialt konstruerad och därför aldrig kan avspegla sitt föremål på ett objektivet sätt” (Sahlin, 2002, s.120). Vid ifrågasättandet av objektiv kunskap intresserar sig socialkonstruktivister för hur det går till när kunskap skapas och så kallade sanningar växer fram med utgångspunkt i att allt vetande är beroende av dess historiska och kulturella kontext och aktörernas sociala position och utsiktspunkt (Sahlin, 2002). Hur kunskap konstrueras blir en relevant vetenskaplig fråga i professionaliseringsprocessen, i det sociala arbetet och i socionomutbildningen.

5.2 Konstruktionen av brukarnas problem

Att man inte skulle erkänna problemets existens är en vanlig kritik till det konstruktivistiska sättet att förklara hur sociala problem konstrueras (Sahlin, 2002). Sahlin (2002) ger ett exempel på hur mäns våld mot kvinnor kan konstrueras som olika typer av problem; som brott, förtryck eller störning i relationen. Samma förhållande men olika synsätt som skapar helt olika förklaringsmodeller, åtgärder och insatser. Att dessa olika förklaringar och tolkningsalternativ finns för problem i samhället men att klienter, brukare, patienter sällan har makt att själva välja mellan dem, är en konklusion av konstruktivistiska studier (ibid).

Sociala institutioner fungerar som kanaler och rekommendationer inte bara för handlingar, utan också för tolkningar. Nya erfarenheter, händelser och människor ges mening genom att inordnas i dessa mönster som stämmer överens med tillgängliga besluts- och handlingsalternativ (Sahlin, 2002, s. 125).

På så sätt blir sociala organisationer, som ständigt tar emot nya människor med olika problem och behov, en institution som måste sortera enligt redan skapade förklaringsmodeller och som sedan kan åtgärdas enligt givna "recept" som Sahlin (2002) beskriver det. Vidare beskrivs hur vissa socialarbetare kan besitta en skepsis och misstro till sina klienter som tvingas att bevisa sina berättelser med intyg då deras historier inte tas för givna som objektiva berättelser (ibid).

Samtal mellan professionella och klienter tar ofta formen av en förhandling om hur de senares verklighet ska definieras. Patienter kan erbjuda olika definitioner av sin situation vilka läkaren eller socialarbetaren avvisar eller belönar verbalt genom att variera subtila uttryck för intresse, sympati eller förståelse" (Sahlin, 2002, s.126).

Min föresats att väva in hur brukares problem kan diskuteras utifrån konstruktivismen grundar sig i att jag vill skapa en förståelse för hur annorlunda man kan förmedla synen på brukare och brukares problem. Relevansen av hur utbildningen framställer brukare och sociala problem blir därför avgörande och som man kan utlösa av Sahlins (2002) ord ovan även ett bevis på vilken makt man besitter genom att ha auktoriteten att definiera någon annans problem. Med hjälp av konstruktivismen vill jag diskutera studenternas svar om hur utbildningen förmedlar synen på brukare och brukarperspektivet för att skapa en förståelse för hur de blivande socionomerna kan komma att konstruera sin syn på brukare och sociala problem.

5.3 Konstruktionen av en identitet

Berger och Luckmanns (2003) resonemang om hur människan konstruerar sin identitet bottenar i en diskussion om individens väg till att bli en del av samhället vi lever i. Med andra ord föds man inte som samhällsmedlem utan människan utvecklas till deltagande i den societala dialektiken, det vill säga att leva i samhället (ibid). Denna väg börjar med internalisering vilket Berger och Luckmann (2003, s.154) beskriver som "den omedelbara upplevelsen eller tolkningen av en objektiv händelse som uttryckande mening, dvs. som en yttring av någon annans subjektiva processer som därigenom blir subjektivt meningsfulla för mig själv". Internaliseringen är omöjlig utan andra medmänniskor då man som individ övertar världen andra redan lever i (ibid). Primär socialisation är den process man genomgår som barn, sekundär socialisation är den socialisation som jag kommer att diskutera i min analys då den för den redan socialiserade individen till nya områden vilket för mig blir aktuellt. Sekundär socialisation kräver att man inhämtar rollspecifika ordförråd, vilket för det första innebär internalisering av semantiska fält som strukturerar rutinmässiga tolkningar

och handlingar inom ett institutionellt område (ibid). Samtidigt blir man också förtrogen med ”tysta överenskommelser”, utvärderingar och affektiva färgningar av dessa semantiska fält” (Berger & Luckmann, 2003, s. 162-163). Vidare skapas en förståelse för hur socialisation alltid sker i en kontext och hur denna bildas av en specifik social struktur (ibid). Här träder förklaringen för identiteten in som en representant av den verkligheten den är lokaliserad inom. Den formas, vidmakthålls, modifieras och omformas av sociala processer som grundar sig i den sociala strukturen. Och, menar Berger och Luckmann (2003), att på samma sätt:

...återverkar de identiteter som skapas genom samspelet mellan organism, individuellt medvetande och sociala strukturer på den givna sociala strukturen, vidmakthåller den, modifierar den eller omformar den rentav. Samhällen har en historia under vilken specifika identiteter framträder; denna historia skapas emellertid av människor med specifika identiteter (Berger & Luckman, 2003, s. 201).

Utifrån detta anser jag att man kan skapa förståelse för professionaliseringen, som äger rum i en social omgivning, utifrån konstruktivismen. Och utifrån det kan man också genom konstruktivism undersöka hur en profession lärs ut; hur kunskap konstrueras och förmedlas. Med hjälp av internaliseringsprocessen vill jag titta på hur identiteten som socionom påverkas av utbildningen och den sociala struktur som finns där inom. I kommande avsnitt ämnar jag därför använda konstruktivismen till att analysera de resultat jag fått för att finna förståelse för hur utbildningen förmedlar synen på brukare, sociala problem, professionalisering hur det påverkar identiteten som socionom.

6 RESULTAT & ANALYS

Resultaten jag fick vid mina intervjuer kommer här att presenteras tillsammans med en analys av det som socionomstudenterna delade med sig av. Jag kommer att diskutera synen på socionomyrket, stolthet och status i professionen, professionaliseringsprocessen, makt och maktmissbruk, och slutligen brukarperspektivet i utbildningen. Samtliga av mina intervjupersoner är mellan 20 och 30 år och har på ett eller annat sätt haft en relation till socialt arbete. Johan och Lisa har släkt eller bekanta som är socionomer, Anna har tidigare arbetat inom LSS och äldreomsorg medan Sara har arbetat inom hemtjänsten och äldreomsorg.

6.1 Att hjälpa människor

Vid mina intervjuer blev det mycket tydligt att de socionomstudenterna jag intervjuade hade valt att läsa till socionom av den främsta anledningen att de vill hjälpa människor. De sökte in på utbildningen för att de hade ett intresse för människor och ville kunna erbjuda stöd till dem som behöver det. Anna berättar att den kunskap hon besatt om socionomer var främst

att de genom samtalsstöd hjälpte människor som hade det jobbigt. Sara och Lisa beskriver det såhär:

Jag visste ju att man hjälper människor, och jag visste att där finns väldigt mycket arbete att välja (Lisa).

Sen så var jag i Brasilien 2008 på ett utbyte där och där får man se väldigt mycket skit eller hur man ska uttrycka det och jag kände väl att jag kan inte leva med gott samvete och inte göra något åt det här. Även om man bara gör något i det lilla så vill jag göra någonting liksom (Sara).

Jag tolkar det som att om studenterna jag intervjuade har valt att utbilda sig till socionomer för att hjälpa människor så besatt, eller besitter, de en syn på att socionomtiteln ska göra det möjligt för dem att kunna utföra det de önskar. Vad som egentligen menas med att hjälpa människor är inte helt givet. Som jag har beskrivit tidigare menar Morén (2010) att det yttersta uppdraget för professionen som socionom bör vara att företräda och bistå utsatta människor. Jag tolkar det som att det är något i linje med det som mina intervjupersoner menar när de uttrycker att de valt detta yrke för att hjälpa. För ordet i sig, att hjälpa, kan man göra på många sätt och för att problematisera det ytterligare kan man fråga sig vad man egentligen gör när man hjälper någon. Är empowerment också att hjälpa någon? Behöver man ha makt för att hjälpa andra? Är andra maktlösa? Det finns så många olika tolkningar. Så fortsättningsvis definierar jag att hjälpa människor som att företräda och bistå utsatta människor och jag tolkar det nästan som att det mina intervjupersoner talar om är en moralisk övertygelse om att de önskar bidra till socialt arbete. Anna berättar att hon inte visste vad en socionom gjorde men att hon däremot hade en bild av vad en kurator gjorde. Anna talar även om att hon inte visste så många verksamhetsområden som en socionom kan arbeta inom utan uttrycker att alla väl vet att man kan bli socialsekreterare inom socialtjänsten, men att förutom det så visste hon bara att man kunde bli kurator. Johan beskriver hur han hade massa förutfattade meningar om att det bara är ”soc-tanter” som är socionomer och att han hade bilden av en socionom som den klassiska biståndshandläggaren. Bilden av socionomyrket och vad man kan arbeta inom har för samtliga intervjupersoner vidgats och man har nu mer kännedom om vilka områden man kan arbeta inom. Johan beskriver hur detta har gjort honom mer positiv, det är en större variation på det än han tidigare trodde och den tidigare fördomen att det bara är ”soc-tanter” inom yrket har slagits hål på. Anna beskriver hur det är ett väldigt mångfacetterat yrke:

Alltså det är ett yrke som är typ 10 yrken i ett liksom. Man är här och blir utbildad till socionom men så jobbar man liksom som någonting av det här andra, typ socialsekreterare eller kurator, och nu när jag gör min praktik så har jag väl tänkt att nu är jag ju ute och ska prova på hur det är att vara

kurator, inte hur det är att prova på hur det är att vara socionom och det är ju ganska intressant, att det ska bli en sådan distinktion liksom. Man får alltid förklara vad en socionom är men säger man kurator så vet folk ungefär (Anna).

Annas beskrivning ovan visar på den diskussion jag förde under tidigare forskning om hur utbildningen bara leder fram till professionstiteln socionom trots många yrkestitlar. Det kan skapa en förståelse för, som Johnsson och Lindgren (1999) beskrev det, hur man som socionom kan ha behov av att få diskutera sin egen yrkesroll som kan upplevas otydlig på grund av den stora komplexiteten i rollen. Det blir tydligt att bilden av vad en verksam socionom kan arbeta inom har öppnats upp för de studenter jag har intervjuat, dock beskriver Anna hur bilden av socionomer i utbildningen har varit tydligt "nischad" för att använda hennes eget ordval. Jag frågar på vilket sätt och hon beskriver hur hon anser att man ges en enformig bild som oftast refererar till socialsekreterare och de som arbetar inom socialtjänsten och att det tydligt går åt det kommunala hållet. Efter ett tag tillägger hon att det även finns mycket fokus på socionomen som forskare. Att Anna anser att folk i allmänheten inte alltid är på det klara vad en socionom är kan antagas stötta den bild av hur samhället gestaltar socionomer, det vill säga att bilden som oftare visas i samhället kan vara rollen som socialsekreterare och inom socialtjänst.

6.2 Professionen, stolthet och status

Beckman (1989) tar upp den legitimerande expertisen som ett sätt som en profession utmärker sig på. Studenterna tar upp legitimation, stolthet, status i diskussionen om en profession. Socionomutbildningen leder inte till någon statlig socionomlegitimation (Akademikerförbundet SSR) vilket är något som Johan och Sara lyfter fram. Johan menar att socionomutbildningen kanske hade mått bra av någon slags yrkestitel, eller yrkeslegitimation för att göra utbildningen mer legitimerad. Han jämför med läkarlegitimationen där man kan bli av med legitimationen om man missköter sig, medan man som socionom kan vara det för all framtid. Vidare uttrycker Johan hur han hört att man heller aldrig tjänar några pengar som socionom och att pengar också är en sak som legitimerar yrket. Sara framför hennes uppfattning enligt följande:

Dom (lärare, författarens anm.) säger att vi kommer att möta motstånd, att vi inte har någon legitimation, och dom blossar upp det här med legitimation som att "Vi hoppas verkligen att ni kommer att få legitimation i framtiden det vore förfärligt om ni inte kommer att få det" - Lite som att hänger det på det? Lite som att det är inte lönt att ni försöker utan det är politikerna som bestämmer om det här kommer bli..om det här är ett bra yrke eller inte, men det tror ju inte jag på, utan jag tror ju att vi kan påverka ganska mycket, att det ligger hos oss, ja självklart ligger ju lite hos politikerna också, men det måste ju börja hos oss tänker jag (Sara).

Johan diskuterar legitimation i förhållande till både kunskap – att man ska kunna bli av med sin legitimation om man missköter sig – och pengar – att pengar legitimerar yrket. Sara tar däremot upp hur lärare vid Socialhögskolan förmedlar en syn på legitimation som högst önskvärd för socionomer, men tillägger även att det inte verkar finnas så mycket att göra åt det. Att konstruera en sådan kunskapstanke, det vill säga att det är upp till politiker eller strukturella faktorer kan göra att man ser det som definitivt. Enligt Anna, Lisa och Sara (se citat nedan) förmedlar utbildningen en bild av socionomyrket som krävande men med låg status, vilket bland annat visar sig i låg lön till exempel. Lärarna lyfter också fram frågan om legitimation som något som skulle vara viktigt för yrkets status. Det vill säga att det läggs fokus på yttre faktorer. Detta kan man även utskilja i Johans ord där han menar att pengar har blivit ett sätt att legitimera en profession. Är det pengarna i sig eller är det pengarnas förhållande till den status som pengar kan ge? Skulle inte ”att hjälpa människor” kunna leda till status? Beckman (1989) menar att professioner bland annat utmärks av status och Morén (2010) beskriver hur professionaliseringsprocessen handlar mycket om hur man ska förvärva professionell status. Om man använder Selanders (1989) synsätt på att vara professionell kan det beskrivas som att man tar ansvar, utför sitt arbete på ett bra sätt, att man har yrkesstolthet och följer gällande yrkesregler. Hur ska man då få en yrkesstolthet? Är det utbildningen som ska förmedla detta? Jag frågade studenterna vad de ansåg att utbildningen förmedlade för bild för av det yrke de ska bli verksamma inom. Jag läste upp Alf Ronnbys (2008, s.42) ord ”Kritiken går också på att utbildningen är abstrakt, teoretisk och för lite verklighetsanpassad. Den förmedlar inte heller någon positiv, uppmuntrande bild av det sociala arbetet och yrket. Studenterna har inget att känna sig stolta över som medlemmar av en värderad profession” och bad mina intervjupersoner om en respons och hur de ställde sig till detta. Jag väljer att citera samtliga studenter för att ge en heltäckande bild av deras åsikter.

Det stärker väl lite bilden av socionomyrket som en lägre ställd utbildning, jämfört med andra, det är väl lite som läraryrket, det är en lång utbildning som är väldigt viktig, men som folk inte respekterar, för att den har så pass låga intag. Men utbildningen försöker ändå göra det positivt. Dom säger att, ”jamen 40-talisterna försvinner snart, ni kommer få jobb, det ser ljust ut för er”, ungefär (Johan).

Man har nog lätt en pessimistisk bild av hur det är att komma ut och jobba som socionom just för att det är så himla nischat att man pratar ofta om socialtjänsten och sådär, socialt arbete där man nog lättare ser motgångarna än möjligheterna, mer begränsningar än möjligheter. Men jag kan verkligen känna nu, när jag har varit ute och gjort den här praktiken (...) att jag har jättemycket att vara stolt över. Men det vet jag inte om jag har fått så mycket härifrån egentligen, men jag har pratat med många andra handledare om andra kuratorer på sjukhuset om just det här med yrkesstolthet, och det

är väl egentligen ganska vida känt det tror jag nog att många kan skriva under på...att vi inte är speciellt yrkesstolta, att vi ofta verkar i bakgrunden och det är jättesynd och jag funderar på om man skulle dra igång värsta kampanjen såhär för att få upp våran status men också våran egen yrkesstolthet. Någoting behövs (Anna).

Det man får höra direkt när man börjar är ju att man blir ju inte socionom för att man vill tjäna pengar, det är det första dom säger, liksom dåliga löner och man gör så himla mycket, man gör ett jättearbete men så får man dålig lön, sånt snack är det ju väldigt mycket i början. Jag tycker att dom förmedlar som att det är väldigt mycket att göra, mycket tankar, man ska inte ta med sig arbetet hem men att det är jättesvårt för man blir så involverad i andra, dom förmedlar att det är ett svårt yrke att man arbetar med svåra klienter, arga klienter, psykiskt sjuka klienter, otacksamma klienter (Lisa).

Det som jag tycker är en grej är att dom ofta nämner det här med dålig status, det framkommer att man har dålig lön och jag tror också att det gör att studenter känner att jaha det är väl bara att acceptera, som att man ska acceptera det. (...) Och när man också säger i utbildningen att ”ja vi har dålig status, så är det” alltså den här bilden mals ju på liksom ok, men jag får vara glad att jag i alla fall valt ett yrke där jag får jobba med det jag vill men jag får leva med att jag har dålig status och dålig lön men det är något man får leva med när man är socionom – den bilden bekräftas, eller bekräftar dom som undervisar så att säga, och att det finns inget att göra åt det, förutom den här föreläsningen faktiskt, för den tyckte jag var bra för hon sa att det finns saker man kan göra åt det men det har ju liksom inte hört från någon annan (Sara).

Johan visar på en uppfattning av att utbildningen är lågt ställd och att folk inte respekterar den på grund av att den har låga intag. Han hävdar också att det är en viktig utbildning och menar på att utbildningen försöker göra yrket positivt. Lisa framhäver hur det tidigt förmedlades hur det är ett yrke som man inte bör välja om man vill tjäna pengar och att man gör ett stort jobb med dålig lön. Sara visar på liknande åsikter och påpekar även att det ofta understryks hur det är ett yrke med dålig status. Anna beskriver hennes upplevelse av verksamma socionomers yrkesstolthet som låg. Kopplingen mellan yrkesstolthet och status är dock inte given och jag önskar därför göra ett försök att diskutera, med hjälp av studenterna resonemang, hur yrkesstoltheten påverkar studenternas status och vice versa. Med studenterna status menar jag den status som studenterna upplever att de känner att de införskaffar under sin väg till att bli socionomer. Att socialhögskolan spär på bilden av att man som verksam socionom kommer att ha dålig status och att det är något man kommer att få leva med, som Sara säger, är inte samma sak som att säga att studenterna inte kommer att ha något att vara stolta över. Det är dock något som jag tolkar att Alf Ronnby menar i sin kritik mot undervisningen med meningen: ”Studenterna har inget att känna sig stolta över som medlemmar av en värderad profession”. Tvärtom, menar de studenterna jag intervjuade, att de känner sig stolta över att de ska få arbeta som socionomer, och att de speciellt upplevt detta under praktiken. Lisa menar att denna känsla kan vara personlig, att trots att

utbildningen förmedlar att man inte får betalt för det man gör och att man inte kommer få någon uppskattning så kommer hon att vara stolt för att hon vill jobba med människor och då kommer ha behörighet att göra det. Sara ställer sig inte direkt mot detta utan uttrycker också att det är utifrån en inre tro som hon känner stolthet.

Men för mig så känner jag att jag gör ett arbete som behövs, jag känner mig stolt av att bli socionom, men däremot så kan jag möta ute i samhället, från andra yrkesgrupper mer negativ inställning, till exempel att ”Men du som hade så bra betyg, varför läser du till socionom?”. Men jag tror att min stolthet mer kommer inifrån mig själv, så det är nog mer utifrån min egen tro..eller tro..men alltså att jag verkligen vill bli och vara socionom och hjälpa människor på olika sätt..och att jag känner att jag får något ut av det själv också såklart. Men det här med att dom säger att vi har så låg status från utbildningen, det har också gjort att man börjar tveka lite också (Sara).

Skulle man genom att försöka öka stoltheten i utbildningen skulle kunna höja statusen av yrket hos verksamma socionomer och även i samhället i övrigt? Och skulle – om man arbetade för att höja statusen i samhället och skapa yrkesstolta socionomer kunna bidra till en ökad stolthet i utbildning och hos studenterna i socionomutbildningen? Berger och Luckmann (2003) resonerar om hur man som individ övertar världen andra redan lever i. De menar att man i socialisationen blir förtrogen med tysta överenskommelser och hur detta sker i en kontext av en specifik social struktur. Identiteten är en representant inom denna verklighet och den formas modifieras och vidmakthålls av sociala processer som grundar sig i den sociala strukturen. Den sociala strukturen här är det utbildningsfält som studenterna befinner sig inom, det fält de kommer att arbeta i och det samhälle vi lever i. Man kan då se hur studenterna kommer att kunna konstruera sin bild av hur synen på socionomer ser ut och ta efter denna. Studenternas upplevelse av att lärarna eller professorerna skapar en hållning av att det inte finns så mycket att göra något åt blir därför intressant då man kan tänka sig att studenterna kommer att överta denna inställning. Som jag skrev ovan kan man tänka sig att detta även kan ske omvänt vilket beskrivs av Berger och Luckmann (2003, s. 201) som att ”samhället har en historia under vilken har en historia under vilken specifika identiteter framträder; denna historia skapas emellertid av människor med specifika identiteter”. Jag tolkar det som att man skulle kunna se hur de nyutexaminerade studenterna – om de har en uppfattning av socionomyrket på ett sätt – kommer att bidra till att denna världsbild och uppfattning vidmakthålls.

6.3 Spänningen i professionaliseringsprocessen

Vidare i diskussionen om socionom som en profession har jag framhävt de två olika synsätten som brukar beskrivas i samband med professionaliseringsprocessen. ”Den ena forskningstraditionen menar att yrkesgruppers strävanden efter professionalisering bör ses

som något som främjar andra människors intressen. Enligt det andra - mer cyniska - perspektivet analyseras professionernas benägenhet att etablera en egen arbetsmarknad och att effektivt kontrollera denna. Krav på legitimation kan vara en del av en yrkesgrupps professionaliseringsstrategi” (Akademikerförbundet SSR, 2010). Detta lyfte jag fram tidigare med hjälp av Denvall, Heule och Kristiansens (2008) kommentar om att professionens strävan efter legitimitet och makt har kommit att stå i vägen för brukarens intressen. Även Johnson och Lindgren (1999) bekräftar denna risk när de uttrycker hur den professionaliseringssträvan som pågår kan göra att det blir ett större avstånd till brukaren och att man kan avsäga sig kritik genom att gömma sig bakom sin profession. De tar också upp hur det också skulle kunna gynna brukaren, som då får säkrare och mer adekvat hjälp. Detta är något som Morén (2010) också för en intressant diskussion om när han beskriver hur en profession ger integritet och självständighet, men också innefattar ett stort ansvar inför klienter vilket kräver utarbetade etiska regler. Den spänning som beskrivs mellan det sociala arbetet som hjälper och stöttar människor, och socialarbetarnas krav att följa regler och lagar som medför kontrollerande och maktutövande handlingar sätter även Sara ord på vid frågan om makt i socialt arbete.

Likadant som att brukare kan ramla mellan stolarna så kan socionomer också känna att dom står mellan stolarna eller hur man ska beskriva det. Som att dom får vissa direktiv från sin chef, och sen så får dom ju brukarens åsikter eller behov och det kan ju vara så ibland att man som socionom känner att nej i den här frågan så tycker jag att chefen har fel men eftersom att du är i en beroendeställning till din chef så kanske du inte kan göra så mycket. Och likadant så har ju chefen en beroendeställning kanske till någon annan chef eller till politikerna...även om man tycker dom har fel så..blir det ändå så..och jag tror att som brukare så är det svårt att förstå exakt hur det fungerar med dom här beroendeställningarna, vissa brukare förstår dom och vissa förstår dom inte (Sara).

Jag vill inte likställa professionaliseringen med den allmänna betydelsen för att vara professionell men jag frågade mina intervjupersoner ordet ”professionell” betydde för dem. De tog upp olika saker men en gemensam nämnare som samtliga tog upp var högst relevant för att vara professionell i sitt yrke var att inte utnyttja sin position. Anna tog även upp hur hon tyckte att det innefattade att man tog ansvar och hur viktigt det är att man lämnar sig själv som privatperson utanför. Lisa hade såsom åsikt att det var viktigt att vara kompetent och använda ett bra bemötande. Hurdan man är för att vara en professionell socionom innefattade liknande komponenter men Lisa ansåg även hur man var tvungen att ”ha det i sig” för att kunna bli en bra socionom och hur vissa inte verkar ha det och därför utnyttjar sin makt och tar sig högre positioner än de borde. De andra intervjupersonerna resonerar också om makt i socialt arbete utifrån olika aspekter. Johan tog upp hur makt skapar ett stort

ansvar och han anser att utbildningen förmedlar att man ska vara medveten om hur stort bestämmande man har över andra människors liv så det är mycket viktigt att man inte missbrukar makten. Anna uttrycker också risker med att missbruka makten utan att vara medveten om det då och menar att makt alltid är närvarande. Hon lyfter även fram makt som något positivt då man som brukare inte vill träffa någon som är maktlös och inte kan göra något för en. Lisa beskriver hur hon anser att man får makt nästan bara genom att vara socionom:

Man har ju en makt nästan genom att bara vara socionom, om man har en klient, bara där har man ju en viss makt, genom kunskap, att jag är utbildad till att bestämma slash ta hand om och finnas där och ta hand om en klient. Alltså bara det gör ju att jag har en makt, dom är ju beroende av oss på något sätt, för dom är beroende av sina behandlingsassistenter, dom är beroende av socialtjänsten för att få hjälp. Sen så är det klart att det är vissa områden som jag tycker är mer maktcentrerande än vissa andra. Socialtjänsten har väldigt mycket makt, att man kan lite välja själv om man vill prata med en kurator medan när socialtjänsten är inkopplad så har du inte så mycket annat val liksom än att försöka samarbeta, och samarbetar du inte så blir det nästan värre (Lisa).

Jag tror väl att vi har väldigt stor makt som socionomer och ibland att vi är myndighetsutövare och kan besluta. Plus att också exempel socialsekreterare agerar olika för dom kanske får tolka riktlinjer och tolkar olika och att det också blir en ojämlikhet om man ringer till denna socialsekreterare så får du pengar för detta men inte om du har en annan socialsekreterare.. Och det blir väldigt ojämt. Och den godtyckligheten att man kan tolka väldigt olika som socialsekreterare som sitter direkt med brukare tycker jag tyder på att det finns brister i ledningen, för det är ledningens jobb att ge klara direktiv (Sara).

Sahlin (2002) diskuterar hur en relevant konklusion utifrån det konstruktivistiska synsättet är hur olika problem definieras olika och hur det sällan är brukaren eller klienten som väljer vilket sätt dennes problem ska definieras. Istället blir det de som besitter makten som definierar problemet och detta skapar ett handlingsutrymme i på vilket sätt man väljer att konstruera lösning och åtgärd. Jag tolkar det som att Sara beskriver en del av denna problematik. Om samma situation kan konstrueras som olika sorts problem beroende på vilken socialsekreterare eller socionom man möter och därefter också leda till olika sorters hjälp kan det ses som ”ojämt” som Sara uttrycker det. Det går också att se det från ett större perspektiv och se det som att det är politiska och samhällsliga förändringar som påverkar hur ett problem ska definieras i samhället. Lisa lyfter fram den beroendeställningen som brukarna befinner sig i och hur de tvingas samarbeta för att få hjälp. Sahlin (2002) ger också uttryck för denna problematik när hon beskriver hur samtalen mellan brukare och den professionella kan ses som en förhandling där den professionella avvisar eller belönar brukarens definition av problemet genom att uttrycka sympati eller förståelse. Hur

samhället, utbildningen eller den organisation där man arbetar väljer att se på ett problem, samt förmedla kunskap om problemet, kommer alltså att påverka bemötandet av brukaren. Utifrån Sahlins (2002) tidigare exempel på hur man kan konstruera olika sorters problem beroende på hur man tolkar mäns våld mot kvinnor skapas en förståelse för hur olika lösningar blir tillhöriga. Som definition av makt brukar man använda sig av att någon blir underordnad den andra och som utövare av professionell auktoritet har man ofta makten att kunna gynna eller missunna andras intressen (Beckman, 1989). I detta fall är dessa ”andra” brukare som får acceptera den professionella auktoriteten som ses ha färdigheterna att kunna lösa brukarnas problem. Om då även olika professionella eller olika organisationer har olika sätt att tolka, definiera och lösa problem kan det skapa en insikt i den maktlöshet som brukaren kan känna som måste anpassa sig till det synsätt som denna utsätts för. Utifrån detta förhållningssätt skulle man kunna säga att den får makt den som har makten att konstruera problem och lösning. Detta skapar en förståelse för Saras ord om hur man genom kunskap automatiskt får makt och hur viktig utbildningen blir i sin position att förmedla kunskap till blivande socionomer. Svårigheten jag ser här är den spänning som uppkommer i förmedlingen av kunskap när kunskap bör vara något positivt men det samtidigt förmedlas en tanke om att kunskap ger makt, där makt ibland porträtteras negativt under utbildningen, vilket jag kommer att diskutera ytterligare nedan.

6.4 Makt och maktmissbruk i utbildningen

Relevansen av att inte missbruka makten är något som mina respondenter understryker att utbildningen har förmedlat som svar på frågan hur de anser att socionomutbildningen har förmedlat synen på makt och maktmissbruk i relationen mellan socialarbetare och brukare. Samtliga anser att utbildningen har gett dem en bra grund och pratat mycket om makt och maktmissbruk i relationer.

Du har makt, kom ihåg det, tänk efter noga över dina beslut, även om det inte alltid är så lätt och om man gör ett fel beslut så kanske man kan ändra det också men om det är ett stort beslut så får man tänka efter väldigt noga helt enkelt (Sara).

Både Johan och Sara uttrycker hur det, på sin praktikplats, istället gick upp för dem vilken maktlöshet de kunde ha. De menar att man i utbildningen pratar mycket om hur man inte får missbruka makt, men att i verkligheten pratar man mer om hur lite makt man har. Jag frågar Johan, Anna, Lisa och Sara om de är nöjda med hur utbildningen har förberett dem för yrket såhär långt och om det är något de har saknat i utbildningen, som de har märkt av nu under praktiken. Johan uppger hur alla verkar klaga på hur det varit för lite samtalsövningar vilket han håller med om och önskar att han hade fått mer av. Han anser annars att han är så väl

förberedd han kan bli, men att det är erfarenhet som krävs nu. Anna anser att hon har fått jättemycket under utbildningen och framhäver främst hur hon har lärt sig jättemycket om teori, makt och relationer. Dock menar hon att svårigheten infinner sig nu när hon ska omsätta teori till praktik och hon uttrycker också en önskan av mer praktiska övningar som samtal och bemötande. Lisa framför hur hon tycker att det är synd att praktikterminen vara utgör en termin och att det borde ha varit fler tillfällen att få erfarenhet vid olika verksamheter. Lisa och Sara framför också en önskan om fler samtalsövningar:

Dock igen där med samtal, att jag hade behövt samtala mer och fått mer..lite mer kött på benen kring det faktiskt, nu när man liksom kommer ut och ja jag har ju gjort två samtal och jag har varit jättenervös liksom rädd för att göra det liksom inte alls förberedd (Lisa).

Jag har ju egna eller främst en egen patient som jag samtalar med och där kan..man känner ju att man gör fel på vissa saker, eller man känner ju det efter varje samtal eller vad man ska säga (Sara).

Det blir tydligt att de studenter jag intervjuade efterfrågar mer praktiska övningar i utbildningen och de framför en önskan att få öva sig i samtal. Sara och Lisa lyfter fram hur de inte känner att de har tillräcklig kunskap om hur de ska gå till väga i samtalet med brukare och Lisa beskriver hur nervös hon är innan medan Sara redogör för hur hon efter samtal känner att hon gör fel. Johan skildrar hur det är erfarenhet som kan ge den nödvändiga kunskapen och hur man i alla yrken måste vara på plats för att lära sig. Utifrån hur makt och riskerna med att missbruka makt diskuteras under tidigare kan man utifrån konstruktivismen skapa en förståelse för hur det genom teori kan skapas en rädsla för att missbruka makt som man sedan inte får öva på praktiskt. Detta kan skapa en osäkerhet kring samtal med brukare där inte praktiska övningar vägs upp för att ge mer erfarenhet till att suddas ut den osäkerheten. Man skulle också kunna se det som att genom att prata mycket om makt och missbruk i utbildningen så konstrueras en lyhördhet och uppmärksamhet som gör att man blir vaksam. På så sätt kan man reducera riskerna med att man själv skulle missbruka makt i förhållande till brukare eller klienter vilket anses önskvärt.

6.5 Brukarperspektivet i utbildningen

Utbildningens sätt att få upp ögonen för den diskriminering och maktmissbruk som brukare utsätts för är genom bland annat genom att förmedla brukarperspektivet i utbildningen, vilket Denvall, Heule och Kristiansen (2007) menar borde ske mer och att man ser deras kunskaper och livsvillkor som en viktig kunskapskälla. Jag börjar med att be mina intervjupersoner definiera vad brukarperspektivet betyder för dem. De har en relativt liknande syn på det där Johan beskriver det som att brukarna ska få inflytande. Anna tänker

på empowerment, att man ska stärka individen utan att frånta hennes ansvar, förmågor eller kompetens. Lisa anser det vara viljan att se något från brukarens ögon och perspektiv, att man ska sätta sig in i brukarens situation. Sara däremot, tar en något annorlunda vinkel och beskriver det som hur brukarna ser på den verksamhet som de befinner sig i, och hur de kan påverka utan att äventyra den beroendeställning de befinner sig i. Johan tycker att utbildningen har framställt brukarperspektivet som otroligt viktigt och att det poängteras ofta hur viktigt det är att uppmuntra till empowerment. Anna beskriver hur brukarperspektivet förmedlats i utbildningen:

Vi har ju haft en hel del diskussioner som jag tycker har syftat till att stärka bilden av brukaren och klienten som en kompetent person. Liksom vi pratar mycket om empowerment tycker jag, men inte hur man gör det i praktiken, liksom hur man faktiskt jobbar med brukarperspektivet, hur man utför det, när jag arbetar med empowerment i mitt arbete rent konkret liksom. Så det blir igen såhär en teori om vad det är. Och så har vi haft besök utifrån fältet och brukarorganisationer – och det är då snarare där det kommer; brukarperspektivet; från brukarorganisationer som liksom en stark grupp som står för sig själva. Men det blir också en sorts distans kan jag tycka, då blir det brukarorganisationer här borta – det är en grupp som jobbar själva på något vis, där vi inte riktigt behövs som socionomer kan jag känna (Anna).

Anna uttrycker här bilden av brukare som grupp, hur denna grupp enligt henne porträtteras som en stark grupp som står för sig själva. Sahlin (2002) beskriver som sagt hur kunskap och idéer inte finns alls innan de konstrueras och det blir därför viktigt hur utbildningen väljer att framställa brukare. Sara, däremot, beskriver nedan hur brukarmedverkan kan resultera i att distansen till brukargruppen minskas och vi-och-dom-känslan reduceras. Under första terminen bjöd Socialhögskolan in brukare som berättade om deras livssituationer och brukarorganisationer, jag frågar mina intervjupersoner hur de upplevde detta. Sara återberättar situationen som att det var en man som var väldigt upprörd som berättade om hans dotter och hur hon hade blivit illa behandlad och hur detta – enligt honom – var socionomers fel. Hon menar att det var bra att han kom för att sätta ut vi-och-dom-känslan, göra förhållandet mellan socionomer och brukare mer mänskligt och uppmärksamma studenterna på den makt man kommer att ha, men menar att det hade varit bra om det hade kommit en brukare som med samma inlevelse hade berättat hur bra det hade gått i dennes situation. Anna minns hur samma brukare hade berättat om en hemsida han hade där han svartmålade alla socialarbetare som han menade var kompetenta.

...just på den föreläsningen var det väldigt starkt liksom att bara så ni vet så kommer ni möta motstånd när ni går ut i arbetslivet, upplysa oss om livet..eller yrket som socionom är inte..vad ska man säga att du kommer att hjälpa folk hela tiden eller att dom kommer vara glada över det.

Utbildningen bidrar till en bild av socionomer som inte är jättepositiv, faktiskt, utbildningen menar nog inget ont med det men (Sara).

Jag återger Denvall, Heule och Kristiansens citat från Socionomen (2008, s.46) ”Vad som alltid åskådliggörs i våra kurser är hur det förekommer diskriminering mot brukare dagligdags inom olika sociala verksamheter, vilket ofta kommer som en överraskning för många av våra studenter” och ber om studenternas respons.

Jag tror att man kommer ihåg skräckexemplena mer men man får ju höra om positiva fall det är bara att man inte kommer ihåg dem lika lätt. (...) Jag tror att det är bra att höra om det, att man ska vara beredd på det. En slags förvarning om vad som komma skall (Johan).

Man borde snarare prata om det som går att göra, om det som är möjligt, så att vi kommer ut glada i hågen och känner att ja jag har möjlighet att göra något (Anna).

Alla dom fall man får ut att läsa så är ju ofta väldigt kaotiska och uppförstorade berättelser som man då ska få sitta och bolla med, etiska dilemman och då är det hur många som helst och så sitter man redan då och blir helt nervös för vad som ska komma. Det kanske inte är solsken.. solskenshistorierna kanske man får hitta själv, att alla svårigheter dom kommer att dyka upp, det kanske är svårt för utbildningen att beskriva det för det kanske inte är så många, nejmen det är ju ett väldigt speciellt yrke (Lisa).

Med tanke på hur begränsat antal svar jag har kan jag inte säga hur utbildningen förmedlar bilden av den diskriminering som de önskar att studenterna ska vara medvetna om men utifrån de fyra personerna jag intervjuat får man förståelse för hur de anser att de får kunskap om att de kommer att möta svårigheter som socionomer. Johan har en idé om att man lättare kommer ihåg historier som karaktäriseras av negativitet, men menar att man egentligen får höra både positivt och negativt i utbildningen. Anna anser att man borde prata mer om möjligheter medan Sara direkt säger att utbildningen inte förmedlar en så positiv bild av yrket. Att förmedla historier av diskriminering kan, som sagt, skapa uppmärksamhet kring detta nödvändig för att minska maktmissbruk. Man skulle kunna se det som att så länge detta förekommer ska det belysas i utbildningen så att blivande socionomer kan förändra detta när de blir verksamma inom yrket. Däremot så är det ju inte de blivande studenterna som använder sig av den orättvisa behandling de får höra om. Att konstruera en bild av socionomyrket som sådan kan då skapa en negativ bild där, som Anna säger, man inte känner möjligheter att förändra och göra skillnad. Hur detta påverkar studenterna i deras bild av hur brukarperspektivet används i socialt arbete blir ett viktigt resultat av den bild som utbildningen förmedlar. Johan har en mycket positiv bild av hur brukarperspektivet används, han beskriver hur på man på hans praktikplats gör så gott man kan för att lyssna till

brukarna, samtidigt som att han visar på en förståelse för hur det kan se annorlunda ut i andra organisationer. Anna ger också exempel på hur det kan vara stor variation i olika verksamheter:

Jag tror att det beror jättemycket på vilken sorts verksamhet man är i. Jag tror att det är jättestor skillnad att jobba på socialtjänsten - på typ ekonomiskt bistånd – eller att jobba på familjeresursen. Jag tror att det beror väldigt mycket på vilken sorts problematik det är, hur nära man jobbar klienterna eller om det bara är via ett papper liksom om man ska godkänna en ansökan eller inte eller om det faktiskt handlar om nära behandlingsarbete (Anna).

Sara beskriver hur hon har en fördom om att vissa verksamheter skriver på pappret att de har ett brukarperspektiv när detta inte alls stämmer då de har definierat sitt eget brukarperspektiv och inte alls tänker på att brukaren har en beroendeställning. Jag frågar Lisa vad hon tror att den här fördomen kommer från. Hon svarar att hon har fått en bild att brukarperspektivet används på många olika sätt i olika organisationer och verksamheter, och att det ibland fungerar bra och ibland dåligt, och att utbildningen har varit med och bidragit till denna bild. Praktiken verkar här få en betydande roll i synen på brukarperspektivet i socialt arbete där mina intervjupersoner menar att de får se hur brukarperspektivet används på ett fungerande sätt. Detta skapar en förståelse för relevansen av att blanda teori med verkliga upplevelser i praktiken för att skapa en helhetsbild vilket jag kommer att diskutera vidare i slutdiskussionen nedan.

7 SAMMANFATTNING & SLUTDISKUSSION

Syftet med denna studie var att genom kvalitativa intervjuer undersöka socionomstudenters upplevelser av hur utbildningen förmedlar brukarperspektivet och makt i socialt arbete. Jag ville även söka svar på hur detta kan tänkas påverka studenternas föreställningar av socionomyrket och diskutera detta med en fot i professionaliseringsprocessen. Detta har jag diskuterat utifrån ett konstruktivistiskt förhållningssätt med utgångspunkten att vi lever i en värld där all kunskap är socialt konstruerad. Inom detta tankesätt skapas en förståelse för relevansen av utbildningens sätt att förmedla kunskap och hur utbildningen förmedlar synen på professionen blir därför, enligt mig, betydelsefull för hur studenterna ska konstruera sin egen uppfattning av socionomyrket som en profession och påverka den egna identiteten. Genom att ta del av fyra studenters berättelser skapas en bild av deras upplevelse av utbildningen på Socialhögskolan i Lund vilket jag önskar ge uttryck för via denna uppsats. Studenterna berättade hur de hade valt utbildningen för att de hade ett intresse för människor och de önskade hjälpa människor i sitt yrke. De hade förhållandevis begränsad kännedom om vad man kunde arbeta med som socionom men de flesta kände till att man kan arbeta

inom socialtjänsten som socialsekreterare samt att man kan arbeta som kurator. Efter att ha börjat utbildningen anser de att bilden av vad en socionom kan göra har vidgats men det fanns röster som menade på att bilden av socionomen under utbildningen är enformig och att man pratar mest om socialsekreterarrollen och socionomen inom den kommunala faktorn. Vidare lyfte studenterna fram en delad upplevelse av hur utbildningen förmedlar hur man som socionom inte kommer att tjäna mycket pengar inom detta yrke, hur det har förhållandevis låg status och hur det inte finns så mycket att göra åt detta. Studenterna berättade att de trots detta kände stolthet och hade olika idéer till vad den stoltheten härstammar från. Utifrån Selanders (1989) tankar kring hur man som professionell inte bara tar ansvar och utför sitt arbete på ett bra sätt utan också har yrkesstolthet kan man diskutera om det är utbildningens uppgift att delta i skapandet av yrkesstolthet, men i linje med att gå en utbildning för att få en professionstitel anser jag det betydelsefullt att vara stolt över den titeln för att tillföra och ständigt förbättra det yrket man ska bli verksam inom. Hur socionomer porträtteras i utbildningen anser jag vara mycket intressant då konstruktionen av den egna yrkesstoltheten kan påverkas av bilden av den verksamma socionomen. Om synen på socionomer som yrkesgrupp är att de använder sig av maktmissbruk och orättvis behandling, då kan det skapas en förståelse för om man inte med samma stolthet vill säga sig tillhöra den yrkesgruppen - vilket i sin tur kan minska yrkesstoltheten ytterligare. Om man inte får stoltheten under utbildningen, var ska man då hämta den frågar jag mig? I ett yrke som inte får speciellt mycket uppskattning i samhället eller i media, där uppskattningen inte ses på lönen och inte heller kan det anses vara brukarnas uppgift att visa tacksamhet och uppskattning, kan det då vara extra viktigt att skapa stolthet i utbildningen?

Vi har fått förståelse för hur det sociala arbetet består av ett dubbelt uppdrag i att tillgodose både samhällets/organisationens och brukarens intressen och att detta kan skapa stor spänning och komplexitet i arbetet. Att förmedla ett brukarperspektiv i utbildningen blir en avgörande faktor för att kunna tillgodose brukarens intressen. Studenterna menade att utbildningen har väckt mycket diskussioner och tankar kring brukarperspektivet och de har olika synpunkter på hur bilden av brukaren konstrueras utifrån detta. Vissa ansåg att distansen mellan hjälpare och brukare blir mindre då de blir mänskliga medan andra anser att det skapas en starkare vi-och-dom-känsla. Jag anser konstruktionen av bilden av brukaren bli relevant för hur brukarperspektivet kommer att kunna nyttjas. Om utbildningens sätt att åskådliggöra hur det förekommer diskriminering mot brukare inom sociala verksamheter tyckte någon att det vore bättre att prata om det som är möjligt att göra för att ge en mer uppmuntrade bild, en annan menade att det inte skapar någon vidare positiv bild av socionomer medan någon menade att det förekommer alla sorters porträtteringar men man

minns bara de negativa. Jag anser att det kan skapa en förvirring och spänning när diskrimineringen åskådliggörs om man, som de studenter jag intervjuade, väljer yrket för att göra skillnad och hjälpa människor, och så får man höra om socionomer som diskriminerar brukare. Anledningen, enligt de studenter jag intervjuade, med detta kan vara att förbereda dem på vad de skall möta, och hur de skall kunna undvika de fällor som tidigare socionomer har fallit i. Också att medvetengöra studenterna om den position de besitter kan göra de mer uppmärksamma på om det skulle följa liknande spår. Som Skau (2007) gav uttryck för så sker maktmissbruk ofta helt omedvetet, att erkänna sig ha makt blir därför det första steget i att reducera maktmissbruk. Man kan också se det från en annan synvinkel, som att åskådliggörandet kan komma att påverka yrkesstoltheten som jag nämnde ovan, men också en rädsla för att man själv kommer att göra på samma sätt på grund av komplexiteten i att tillgodose allas intressen. För de som valde att bli socionomer då, valde de inte också detta för att "hjälpa människor"? Kunskap om diskriminering och maktmissbruk förmedlas, som sagt, kanske för att visa och förbereda oss för att det kommer att bli svårt. Dock krävs det att vi får redskapen för att kunna hantera det, och inte bara historier om dem som tydligen inte haft redskapen. Här möts teori och praktik enligt mig. Teorier om makt och maktmissbruk, om vilken roll den spelar och olika sätt att använda den, men sen krävs praktik, verktygen och övning för att kunna göra det på rätt sätt. Hittar man inte balansen, det blir för lite övning i förhållande till teori, finns det en risk att man fastnar i en rädsla över hur man inte ska göra, utan verktyg att kunna förhindra det vilket kan bidra till ett minskat självförtroende att kunna hantera det. Studenterna påpekade vid upprepande tillfällen hur de vill ha mer praktiska övningar och specifikt öva sig i samtal. Detta var något de främst hade märkt av under praktiken där de efter samtal med brukare kände att de inte hade fått öva sig tillräckligt i detta och kunde märka av fel de gjorde. Man skulle kunna fråga sig vad som gjorde att de var medvetna om dessa fel, kan det vara ett resultat av teori, andras erfarenheter och ständigt reflekterande över den egna rollen – något som studenterna sa att de hade fått för mycket av i jämförandet med praktiska övningar? Återigen lyfter jag fram Skaus ord om hur medvetandet är det första steget till förändring. Det får bli ett ämne för en annan undersökning, men det är inte omöjligt och är en högst relevant fråga i denna uppsats.

Man kan också se detta från ett annat perspektiv och fråga sig hur utbildningen såg ut för dem som är verksamma socionomer idag. Det är möjligt att de inte fick samma kunskap, exempel och övningar som dagens studenter och att vi genom att höra om de verksammans erfarenheter, blandat med teorier, förbereds på bästa sätt. Frågan ligger i vilka erfarenheter som ska belysas. Några av studenterna jag intervjuade gav uttryck för att det förmedlades fler negativa historier än positiva och jag ser detta som intressant i förhållande till hur

konstruktionen av bilden av andra socionomer också påverkar av bilden hur man själv kommer att vara som socionom. Att distansera sig från andra socionomer skulle kunna skapa en bristande tillhörighet vilket blir intressant i ett yrke som redan, på grund av dess många olika verksamhetsområden, visat på en tendens att ha många olika yrkestitlar. Återigen poängterar jag att utbildningen bara leder fram till en professionstitel - socionomtiteln - och i mitt material finner jag en spänning i den professionaliseringsprocess som pågår idag. Å ena sidan ses professionalisering som bidragande till ökat ansvar, kunskap och struktur. Å andra sidan är man rädd att det ska skapa klyftor till brukarna. Som Denvall, Heule och Kristiansen beskrev det: ”Vi hävdar att professionens strävan efter legitimitet, erkännande och makt har kommit att stå i vägen för brukarnas intressen och att detta är ett problem som måste få ett tydligt utrymme i socionomutbildningen” (2008, s. 46). Jag ser en tendens till att i strävan efter att förmedla detta problem porträtteras även legitimitet, erkännande och makt som något oönskat. Erkännande, makt och legitimitet kan absolut, om det står i vägen för brukarnas intressen, vara något negativt. Men utifrån studenternas ord om makt, och tidigare forskning, står det även klart att makt kan vara positivt då det skapar möjligheter för socionomen att kunna göra något. Legitimitet är något som studenterna anser vara önskvärt, och erkännande något som skulle kunna bidra till en stolthet över det egna yrket. Jag ser detta som den stora spänningen som jag önskar ha förmedlat i denna uppsats: balansen i hur man som förmedlare av kunskap konstruerar kunskap om verkligheten till dem som ännu inte har erfarenhet inom denna verklighet. Jag kommer inte med några direkta svar eller lösningar, men med hjälp av fyra socionomstudenters bild av deras verklighet anser jag att jag har besvarat mina frågeställningar. En intressant slutsats är att bilden av yrket verkar ha blivit mer positiv under praktiken för de socionomstudenter jag har intervjuat. Studien har väckt ytterligare frågor och jag önskar lyfta fram detta för ytterligare diskussion i ett försök att skapa en utbildning som på bästa sätt förbereder studenter för socionomyrket.

REFERENSER

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011) *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Althin, P. & Strand, A. (2008) ”Inkompetenta socialarbetare ödelägger liv” (elektronisk), *Aftonbladet*, <<http://www.aftonbladet.se/debatt/article11955511.ab>> (2012-04-24).
- Aspers, P. (2011) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. (2., [uppdaterade och utökade] uppl.) Malmö: Liber.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. (2003) *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. (2. uppl.) Falun: ScandBook AB
- Brante, T. (1989) ”Professioners identitet och samhälleliga villkor”. I Selander, S. (red): *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap. Professionaliseringens sociala grund*. Lund: Studentlitteratur
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Dahlin-Ivanoff, S. (2011) ”Fokusgruppsintervjuer”. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red): *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Denvall, V., Heule, C., & Kristiansen, A. (2007b). ”Brukaren och socialarbetarutbildningen”. I Svensson, K. (red): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Denvall, V., Heule, C., & Kristiansen, A. (2008) ”Replik till Ronnby samt Salonen och Dellgran”. *Socionomen*, 5, 45-46.
- Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2011) ”Intervjuer”. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red): *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Jacobsson, K., Thelander, J. & Wästerfors, D. (2010) *Sociologi för socionomer: en stående inbjudan*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning
- Johnsson, L., & Lindgren, H. (1999) ”Yrkesroll och professionalitet”. I Bernler, G. (red): Cajvert, L., Johnsson, L. & Lindgren, H. *Psykosocialt arbete. Idéer och metoder*. Stockholm: Natur och Kultur

- Jönson, H. (2010) *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Liljegren, A. (2008) *Professionellt gränsarbete – socionomexemplet*. Doktorsavhandling. Göteborgs Universitet: Institutionen för socialt arbete
- Lunds Universitet, Socialhögskolan, Utbildningsplan, (2006/2010) <<http://www.soch.lu.se/images/Socialhogskolan/utbildningsplanht10.pdf>> (2012-03-15).
- Morén, T. (2010) Att studera socialt arbete – vadan och varthän? I Sandström, G (red). I *Att vara socionom: från utbildad till erfaren*. Lund: Studentlitteratur
- Peavy, R.V. (2000). *Övningshäfte i konstruktivistisk vägledning: [för utbildare och vägledare]*. Stockholm: Trinom.
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2011) ”Att analysera kvalitativt material”. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red): *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Ronby, A. (2008) ”Socialhögskolans förlorade själ”. *Socionomen*, 1, 40-43.
- Sandström, G. (red.) (2010) *Att vara socionom: från utbildad till erfaren*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Skau, G.M. (2007) *Mellan makt och hjälp: [om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare]*. 3.,[uppdaterade] uppl. Stockholm: Liber
- Vetenskapsrådet, Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2012-03-19)

Bilagor

Bilaga 1 - Brev till studenter

Hej Kära Socionomstudenter!

Mitt namn är Elinor Bauer Barsby och jag läser 6e terminen på här Socialhögskolan. Som de flesta vet innefattar denna termin att skriva en c-uppsats och jag ska skriva om hur socionomstudenter uppfattar utbildningen - hur utbildningen förmedlar brukarperspektivet och hur den påverkar dem (oss!) i synen på verksamma socionomer och i vår blivande yrkesroll. För att kunna göra denna studie behöver jag Er! Jag kommer att genomföra min studie genom fokusgrupper och skulle behöva studenter från termin 5. Ingen förkunskap behövs förutom den faktor att ni läser socionomprogrammet i Lund. Diskussionen tar cirka en timme, kommer att genomföras på skolan och jag bjuder på gott hembakat fika. Jag hoppas att Ni kan se vikten av att vi hjälper varandra i detta så att vi alla kan få bra material till våra uppsatser. Deltagandet är givetvis frivillig och känner man för att hoppa av under diskussionen är det givetvis inga problem. Jag kommer att behandla den information ni delar med er av med största konfidentialitet och ingen annan kommer ta del av den. När jag pratar med andra (tex min handledare) och skriver min uppsats kommer jag att använda mig av fiktiva namn eller "person 1"/"person 2" för att inte på något sätt röja er identitet.

Om ni vill delta eller har några frågor vänligen skriv till mig på elinor.bauer.barsby@gmail.com

Vill understryka hur tacksam jag vore om ni känner att ni har tid och lust att vara med! Det kommer antagligen vara en rolig och intressant diskussion utan prestationskrav!

Tack på förhand!

Vänliga Hälsningar Elinor Bauer Barsby

Bilaga 2 – Intervjuguide

Denna intervjuguide ligger till grund för mina intervjuer med socionomstudenter på termin 5 vid Lunds Universitet.

- Varför valde du att läsa till socionom?
- När du började på socialhögskolan, hur var din bild av en verksam socionom/socionomyrket? Vad var din uppfattning av vad en socionom gjorde?
- Hur är din bild av en verksam socionom/socionomyrket idag? // Hur och varför har denna bild förändrats?
- Hur har undervisningen på Socialhögskolan framställt yrkesverksamma socionomer anser du?

- Är du nöjd med hur utbildningen har förberett dig för yrket så här långt?
- Nu när du är ute på praktik, känner du att det är något du saknat i utbildningen som du märker nu i praktiken? Något det fanns för lite/för mycket av?

- Vad är brukarperspektiv för dig? Kan du definiera vad det betyder för dig?
- Hur tycker du att brukarperspektivet har framställts under utbildningen?
- När har brukarperspektivet framställts i utbildningen? På vilket sätt har det gjorts?
- Under första året kom det representanter från olika brukarorganisationer. Hur tycker du att det var?
- Vad är din bild av hur brukarperspektivet används i socialt arbete?

- Hur tänker du när du tänker på makt i socialt arbete?
- Hur anser du att socionomutbildningen har förmedlat synen på makt och maktmissbruk i relationen mellan socialarbetare och brukare?
- Utifrån praktiken - Vad är din uppfattning av verksamma socionomers relation till den maktposition man besitter?

- Vad betyder begreppet ”professionell” för dig?
- Hur skulle du beskriva en professionell socionom – hurdan är man då?

Härnäst kommer jag att läsa upp ett citat från debattartiklar. Den första där Alf Ronnby skriver en artikel vid namn ”Socialhögskolans förlorade själ” som återfinns i Socionomer nr 1/2008:

”Kritiken går också på att utbildningen är abstrakt, teoretisk och för lite verklighetsanpassad. Den förmedlar inte heller någon positiv, uppmuntrande bild av det sociala arbetet och yrket. Studenterna har inget att känna sig stolta över som medlemmar av en värderad profession”.

Följdfrågor:

- Vad tänker du när du hör Ronnbys ord?
- Håller du med Ronnby? I sådana fall – om vad?
- Är din uppfattning densamma nu som den var innan praktiken?

Nu följer ett citat från Verner Denvall, Cecilila Heule och Arne Kristiansen, där de svarar på Ronnbys kritik (Socionomen nr 2 2008).

Denvall et al: ”Vad som alltid åskådliggörs i våra kurser är hur det förekommer diskriminering mot brukare dagligdags inom olika sociala verksamheter, vilket ofta kommer som en överraskning för många av våra studenter”

Följdfrågor:

- Vad är din reaktion när du hör dessa ord?
- Håller du med om att det kom som en överraskning för dig att det förekommer diskriminering mot brukare i sociala verksamheter?
- Hur tycker du att detta ”åskådliggörs” i kurserna?

Bilaga 3 – Information till intervjupersoner

Intervjuerna kommer att utgöra material till min c-uppsats om rör socionomstudenters uppfattning av utbildningen vilket medför att dina åsikter är för mig högst betydelsefulla. Deltagandet är frivilligt, man får när som helst avbryta sitt deltagande eller välja att inte svara på frågor. När jag bearbetar materialet kommer jag att behandla all information med största konfidentialitet och använda fiktiva namn för att inte på något sätt avslöja er identitet. Materialet kommer endast att användas i min studie.

Tack så mycket för er medverkan!

Lund april-maj 2012

Elinor Bauer Barsby

Elinor.Bauer.Barsby@gmail.com